Millî Mücadele Zaferi'nin 100. Yılı

TÜRK EDEBİYATINDA MİLLÎ MÜCADELE HATIRA KİTABI

Trakya Üniversitesi Yayın No: **291**

Millî Mücadele Zaferi'nin 100. Yılı
Türk Edebiyatında Millî Mücadele Hatıra Kitabı

Editörler:
Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU
Dr. Ayşe Nur ÖZDEMİR

Dizgi:
Arş. Gör. Serkan CÖMERTEL

Kapak Tasarımı:
Yıldıray ERCAN

Kapak fotoğrafı, T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı "Millî Mücadele Dönemi" fotoğraf albümünden alınmıştır. Söz konusu fotoğrafta "Ordularımızın başarısı için Meclis önünde yapılan duada Mareşal Fevzi Çakmak, Rauf Orbay, M. Kemal, 1922" notu mevcuttur.

Baskı/Cilt:
Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO
Sarayiçi Yerleşkesi/Edirne

Birinci Baskı:
Aralık 2022

ISBN 978-975-374-340-2

Bütün yayın hakları Trakya Üniversitesine aittir. Kitapta yer alan makalelerin muhtevalarından yazarları sorumludur. Kitap, kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayımcının izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

AKA GÜNDÜZ'ÜN ROMANLARINDA MİLLÎ MÜCADELE VE ONUN EFSANEVİ ÖNDERİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Özcan AYGÜN*

Giriş

Millî Mücadele; Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletlerince işgali sonucunda Misakımillî sınırları içinde ülke bütünlüğünü korumak için 1919-1922 yılları arasında gerçekleştirilen çok cepheli siyasi ve askerî mücadeledir. Batı Anadolu'da İtilaf Devletleri'nin harekete geçirdikleri Yunan ordusuna, güneyde Fransız ordusuna, doğuda Ermenistan kuvvetlerine, İstanbul'daki padişah yönetimine bağlı milislere, feodal güçlere ve ayrılıkçılara karşı savaşılmıştır. Savaş sırasında Yunan ve Ermeni kuvvetleri, bir etnik temizlik harekâtı olarak Türk halkına karşı katliamlar, yağmalar ve tecavüzler gerçekleştirmiştir. Savaş, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu mücadele günümüze kadar çeşitli isimlerle anılagelmiştir: ***"Millî Mücadele", "Türk Kurtuluş Savaşı", "İstiklâl Harbi", "İstiklâl Savaşı", "İstiklâl Mücadelesi", "Anadolu Harbi", "Anadolu Harekâtı", "Anadolu İhtilâli", Cihâd-ı Millî", Cihâd-ı Mukaddes", "Harekât-ı Millîye", "Kutsal İsyan", "Millî Hareket", "Millî Kıyam", "Mücadele-i Millîye", "Mücahede", "Mücahedât-ı Millîye", "Millî Şahlanış", "Millî Şaha Kalkış", "Millî Uyanış"***... bu isimlerin arasında akla ilk gelenlerdir. Bunlar arasında en fazla kullanılanlar ise ***"Millî Mücadele", "Türk Kurtuluş Savaşı"*** ve ***"İstiklâl Harbi"***dir. Mücadelenin kimler tarafından, nasıl ve niçin verildiğini tam olarak anlatması göz önüne alınarak kullanılması gereken en uygun olan adın ise "Millî Mücadele" olduğu görülecektir. Biz de yazımızda bu adı kullanacağız çoğunlukla.[1]

Önemli akademisyen, araştırmacı ve yazar Recep Duymaz'ın mücadele

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: ozcanaygun@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1620-9568

[1] Daha ayrıntılı bilgi için bk. Duymaz, Recep (2020). *Millî Mücadele'miz ve İstiklâl Marşı'mız*. İstanbul: Akademik Kitaplar, 9.

hakkındaki tespitleri oldukça önemlidir:

> *"Millî Mücadele, Türklerin uzun tarihleri boyunca birlik halinde verdikleri son mücadele örneğidir. Millî Mücadele, adına uygun olarak milletçe, şehirli-köylü, âlim-câhil, zengin-fakir, kadın-erkek, yaşlı-genç... bu topraklarda yaşayan bütün insanların birlikte verdikleri destansı bir mücadeledir. Başta Mustafa Kemâl olmak üzere bu mücadeleyi verenler ve yürütenler, mücadele boyunca yayımladıkları bildirilerde, yaptıkları konuşmalarda ve verdikleri beyanatlarda, bu topraklarda var olma veya yok olma savaşına nasıl başladıklarını, ilerlediklerini ve sona erdirdiklerini ortaya koymuşlardır."*

Türk edebiyatında bugüne değin değişik edebî türlerde yazılan eserlerde ve bu türlerden bilhassa romanlar içerisinde, "Millî Mücadele"yi başarıya ulaştırabilmek için elinden gelen her türlü fedakârlığı yapmış gerek askerî meziyetleri gerekse şahsi yetenekleriyle ön plana çıkarılmış ordu mensubu gerçek komutanlar da haklı olarak yerlerini almışlardır. Millî Mücadele'nin başarıya doğru temkinli gidişindeki hedefleri, taktikleri belirleyen ve stratejiye uygun olarak yön veren bu komutanların en önemlisi hiç şüphesiz Mustafa Kemal Atatürk'tür. Çünkü Millî Mücadele'nin başarısının en önemli amili, mücadelenin efsanevi komutanı Gazi Mustafa Kemal'dir. Aynı zamanda Gazi'ye duyulan sonsuz güven ve inançtır. Millet, iman kaynağı olarak gördüğü Mustafa Kemal'e tam bir destek vermiş, maddi ve manevi bütün imkânlarını seferber etmiştir. Mustafa Kemal'deki kararlılığı, kendine güveni görenler zafere sadece ama sadece onunla ulaşılabileceği görüşünde hemfikir olmuşlardır. Çeşitli işgaller, sıkıntılar ve imkânsızlıklar içinde her geçen gün kazanılan zaferler ve kesin sonuca doğru yürüyüş sürdükçe Atatürk günden güne daha da yücelmiş, devlet ve siyaset adamlığını, askerî dehasını dost düşman herkese kabul ettirmiştir.

Atatürk'ün üstün şahsiyeti, askerî dehası, siyasi ve askerî başarıları Cumhuriyet Dönemi'nde kaleme alınan muhtelif türlerde ve eserlerde ele alınır. Bunların yanında Millî Edebiyatı, başarılarını, zaferlerini, tarihî gerçek komutanlarını ve isimsiz kahramanlarını ele alıp işleyen eserler de mevcuttur. Bu dönemde hitabet edebiyatının da geliştiğini görmek mümkündür.

Atatürk, o dönem edipleri için de ilham kaynağı olmuş, Millî Mücadele'yi değişik yönleriyle konu edinen yazarların romanlarında hak ettiği yeri almıştır. Bu roman yazarlarının ilk akla gelenleri Mehmet Rauf, Halide Edip, Mithat

Cemal Kuntay, Aka Gündüz, Ercüment Ekrem Talû, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Burhan Cahit Morkaya, İlhan Selçuk, Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, İlhan Tarus, Kemal Tahir, Samim Kocagöz, Fikret Arıt, Tarık Buğra, Attilâ İlhan, Talip Apaydın, Zebercet Coşkun, Erol Toy, Emine Işınsu ve Sevinç Çokum'dur. Eserlerde, Mustafa Kemal doğrudan doğruya yer aldığı gibi, Millî Mücadele'den bahsedilirken hatırlatılan bir kahraman olarak da okur karşısına çıkabilmektedir.

Bu yazarlara ait olan ve Millî Mücadele'nin bilhassa iç cephesini anlatan romanları ise şu şekilde sıralayabiliriz: Mehmet Rauf *Halâs*; Halide Edip Adıvar *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye*; Mithat Cemal Kuntay *Üç İstanbul*; Ercüment Ekrem Talû *Kan ve İman*; Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Sodom ve Gomore*, *Yaban*, *Ankara*; Reşat Nuri Güntekin *Yeşil Gece*, *Eski Hastalık*; Burhan Cahit Morkaya *Yüzbaşı Celâl*, *Nişanlılar*; İlhan Selçuk *Yüzbaşı Selâhattin'in Romanı*; Peyami Safa *Sözde Kızlar*, *Biz İnsanlar*; Ahmet Hamdi Tanpınar *Sahnenin Dışındakiler*; İlhan Tarus *Var Olmak*, *Hükûmet Meydanı*, *Vatan Tutkusu*; Kemâl Tahir *Esir Şehrin İnsanları*, *Esir Şehrin Mahpusu*, *Yorgun Savaşçı*; Samim Kocagöz *Kalpaklılar*, *Doludizgin*, *İzmir'in İçinde*; Fikret Arıt *Hep Bu Topraklar İçin*, *Küçük Fedâiler*; Târık Buğra *Küçük Ağa*, *Küçük Ağa Ankara'da*; Atilla İlhan *Kurtlar Sofrası*, *Bıçağın Ucu*, *Sırtlan Payı*; Tâlip Apaydın *Toz Duman İçinde*, *Vatan Dediler*; Zebercet Coşkun *Haçin*; Erol Toy *Toprak Acıkınca-I*, *Toprak Acıkınca-II*; Emine Işınsu *Cumhuriyet Türküsü* ve Sevinç Çokum *Ağustos Başağı*.[2]

Yukarıda sıraladığımız romanlarda Atatürk'ün kimi zaman destansı bir kahraman, efsanevi/mitolojik bir kişilik kimi zaman yarı gerçek yarı efsane bir çehre, kimi zaman ise beşerî cephesiyle ön planda yer verilen bir insan olduğuna şahit oluruz.

Aka Gündüz de belirttiğimiz bu yönleriyle Atatürk'ü, Millî Mücadele'yi, onun komutanlığını, girdiği diğer savaşları, kazandığı başarıları, silah arkadaşlarını eserlerine konu edinmiş romancılardandır. Onun romanlarında Atatürk'ün haricinde, İsmet İnönü, Kâzım Karabekir, Mareşal Fevzi Çakmak, Rauf Orbay gibi Millî Mücadele'ye gönül vermiş ve üstlerine düşen görevleri layıkıyla yerine getirmiş başka komutanlara da rastlarız. Bu romanların belli başlıları şunlardır: *Dikmen Yıldızı* (Atatürk, İsmet İnönü, Rauf Orbay), *Tank-Tango* (Atatürk, İsmet İnönü), *Yaldız* (Atatürk, İ. İnönü, Kılıç Ali), *Bir Şoförün*

[2] Yazar ve eser adları belirlenirken müracaat edilen kaynakların en önemlisi; Can, Esat (1998). *Millî Mücadele Romanında İç Cephe*. (Doktora Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi, s. 998-1001.

Gizli Defteri (Atatürk, Fevzi Paşa, İsmet Paşa, Kılıç Ali).

Şimdi de yazımızın konusuna uygun bir zemin oluşturabilmek için Aka Gündüz hakkında bilgiler verelim.

Aka Gündüz

Aka Gündüz, Türk Edebiyatına şiir, hikâye, roman, oyun, sohbet, fıkra, mizah, mektup ve inceleme türlerinde elli yıldan fazla hizmet ederek eserler vermiş, üretken yazarlardandır. Yazarın gazetelerde çeşitli mevzularla ilgili yazıları, makaleleri, müsahabeleri yanında küçük veya büyük hikâyeleri, geniş halk kitlelerince tanınıp sevilmesini ve popüler bir yazar olarak ünlenmesini sağlayacak tefrika romanları da yayımlanmıştır.

Muharrir, gazete ve dergilerde değişik adlar/müstearlar kullanmıştır. Bunlardan tespit edebildiklerimizi şu şekilde sıralayabiliriz: İzmir'de çıkan *Ahenk* ve *Hizmet* gazetelerinde *Enis Avni*, *Enis Saffet*, *Avni*, *Muallim*; Selanik'te tek başına çıkardığı *Kadın Mecmuası*'nda ve kadın meselelerine değindiği başka gazetelerde, dergilerde *Seniha Hikmet*; mizahi yazılara imza atarken *Serkengebin/Serkenkebin/Serkenkebin Efendi.* Aka Gündüz ise çoğunlukla kullandığı isimdir (Doğan, 1989: 11).

Aka Gündüz'ün yazdığı değişik gazete ve dergiler şunlardır: *Sabah*, *Tan*, *İleri*, *Tanin*, *Kurun*, *Servet*, *Terakki*, *Hürriyet*, *Alay*, *Hizmet*, *Ahenk*, *Tercüman*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Gece Postası*, *Haber*, *Açıksöz*, *Yenigün*, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Mücadele-i Milliye*, *Karagöz*, *Adana Vilayet*, *Yeni Mersin*, *Zaman*, *Hak Yolu*, *Edirne Ahali*, *Peyâm-ı Sabah*, *Tarih*, *Cihat*, *Guguk*, *Mecmua-i Edebiyye*, *Mâlûmât*, *Âşiyân*, *Hak ve Kadın*, *Genç Kalemler*, *Türk Yurdu*, *Türk Duygusu*, *Halka Doğru*, *Kadın*, *Hafta*, *İrtika*, *Bağçe/Çocuk Bahçesi*, *İnci* ve *Hayat Mecmuası* (Aygün, 2021: 36).

Onun bugüne kadar kitaplaşan eserleri, değişik kaynaklarda, değişik sayılarda gösterilmiştir. Ancak yapılan internet araştırmaları ve kütüphane taramaları, çeşitli edebiyat tarihleri ile antolojilerden elde edilen bilgiler, katalog incelemeleri, yayınevleri tarafından tekrar tekrar basılan eserlerindeki -yazarın neşredilen ya da edilecek olan kitaplarına dair- kapak ilanları, çeşitli ansiklopedi maddeleri ve sahanın uzman kişilerine başvurulduğunda, kitaplaşan eserlerinin kırk dokuz, kitaplaşmayanların ise otuz bir tane olduğu görülür.

Aka Gündüz'ün kesin olarak kitaplaştığı tespit edilebilen eserleri türlerine göre şunlardır:

Romanları:1. *Bu Toprağın Kızları* (1927), 2. *Dikmen Yıldızı* (1928), 3. *Odun Kokusu* (1928) (Sonraki baskılar *Hicran*, *Odun Kokusundaki Hicran*'dır.),

4. *Tank-Tango* (1928), 5. *İki Süngü Arasında* (1929), 6. *Çapkın Kız* (1930), 7. *Yaldız* (1930), 8. *Ben Öldürmedim! Kokain* (1933), 9. *Onların Romanı* (1933), 10. *Üç Kızın Hikâyesi* (1933) (Nemîde Ali ile beraber yazılmıştır.), 11. *Üvey Ana* (1933), 12. *Aysel* (1933), (Kurbağacık'ın sonraki basım adı), 13. *Aşkın Temizi* (1937) (*Tan* gazetesinde *Adsız Roman* adıyla neşredilmiştir.), 14. *Çapraz Delikanlı* (1938), 15. *Zekeriya Sofrası* (1938), 16. *Giderayak* (1939), 17. *Mezar Kazıcılar* (1939), 18. *Yayla Kızı* (1940), 19. *Bebek* (1941), 20. *Bir Şoförün Gizli Defteri* (1943), 21. *Sansaros* (1945), 22. *Eğer Aşk* (1946), 23. *Bir Kızın Masalı* (1954).

Hikâyeleri: 1. Türk Kalbi (1327/1911), 2. Türkün Kitabı (1329/1913), 3. Katırcıoğlu, Avcı Sultan Mehmed Devrinde (1332/1916), 4. Hayattan Hikâyeler (1928), 5. Demirel'in Hikâyeleri (1930), 6. Meçhul Asker (1930), 7. Gazi'nin Gizli Ordusu (1930), 8. Türk Duygusu (1941).

Şiir Kitapları: 1. *Bozgun* (1334/1918), 2. *Çocuk Kitabı* (1928).

Piyesleri: 1. *Muhterem Katil* (1914), 2. *Yarım Türkler* (1919), 3. *Köy Muallimi* (1932), 4.*Yılmazların İkizler* (1932), 5. *Beyaz Kahraman* (1932), 6. *Yarım Osman* (1933), 7. *Gazi Çocukları İçin-1* (1933), 8. *Gazi Çocukları İçin-2* (1933), 9. *Gazi Çocukları İçin-3* (1934), 10. *Mavi Yıldırım* (1934), 11. *O Bir Devirdi* (1938).

Yazarın *Aşk ve İstibdat* adını taşıyan ve Ekim 1324-1325'e /1908-1909'a kadar bir derginin 16-25. sayılarında tefrika edilen fakat tamamlanmamış bir piyesi de mevcuttur. Başrolünde kendisinin oynadığı bu piyes hükûmet yetkililerince yarıda kestirilmiştir.

Değişik Türlerde Yazılmış Eserleri: 1. Gazi Muhtar Paşa Hazretlerine Açık Mektup (1332/1916), 2. Ebu Hatırat Sait Paşa Hazretlerine Açık Mektup (1332/1916), 3. Can Damarlarımıza Dair İkinci Tedkik: Kırk Milyon Liramızı Çalıyorlar! (Millî ve İktisadî Tetkikler) (1341/1925), 4. Yazı Kitabı (1929), 5. Bir Oda Hizmetçisinin Ruznâmesi (Tercüme roman) (1330/1914).

Kaynaklarda Adı Geçen Kitaplaşmamış Eserleri[3]**:** 1. Açık Mektuplar, 2. Bir Ahlâk Meselesi (Roman), 3. Catarbı, 4. Cehennemin Çocuğu, 5. Çile

[3] Bu eserler için bakılabilecek çalışmalardan bazıları şunlardır: Uraz, Murat (1938). *Aka Gündüz, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinden Parçalar*. İstanbul: Semih Lütfi Erciyes Suhuleti Kitabevi, 3-4; Doğan, Âbide (1989). *Aka Gündüz* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 184-187; Tuncer, Hüseyin (1994). *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*. İzmir: Akademi Kitabevi, 380-381; Mercangil, M. D. (1960). "Aka Gündüz (Hüseyin Avni – Enis Avni)". *Yeni Yayınlar Dergisi*, 64-70; Tuncor, Ferit Ragıp (1983). "Aka Gündüz (Enis Avni) 1885-1958". *Yeni Defne*, II/20; Uğurcan, Sema (1989). "Aka Gündüz". *İslâm Ansiklopedisi*.

(Roman), 6. Çilingir Sofrası (Roman), 7. Engin'in Esrarı (Roman), 8. F.A.N. Çetesi (Roman), 9. Güzellik Kraliçesi, 10. Hatır İçin Öldürdüler, 11. Ilgaz (Roman), 12. İnkılâp Çocukları, 13. Kan Kardeşler, 14. Kurbanlar (Tiyatro), 15. Malta Gecesi, 16. Mavi Güneş, 17. Muşta, 18. Ocak, 19. Ocaklılar, 20-Ok, 21-Sana Benziyor (Roman), 22. Sarı Zeybek(ler) (Roman) (Yazarın çok sevdiğini söylediği eserlerindendir. Cumhuriyet'te tefrika edilmiştir.), 23. Sürgünde, 24. Tarpı(i) (Roman), 25. Topal Osman (Tiyatro), 26. Türk ve Kaplan, 27. Ulvi Serseri, 28. Ümit Dünyası (Roman), 29. Vatanımızın Hikâyesi (Küçük Hikâyeler), 30. Yıldırımlar (Roman), 31. Zifaf Hatırası.[4]

Aka Gündüz'ün Cumhuriyet'in ilanından önce ve sonra olmak üzere yazdığı eserleri ayrı kategoriler hâlinde ele alıp incelemek mümkündür. Böyle bir tasnif yapıldığında gazeteciliğini, oyun yazarlığını, hikâyeciliğini, romancılığını ayrı ayrı ele almak ve söz söylemek de kolaylaşır. Fakat biz bu eserlerinin tamamı üzerinde durmayacak, sadece Aka Gündüz'ün Millî Mücadele ile onun efsanevi önderi cennetmekân Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü konu edinen matbu olarak basılmış romanları üzerine yoğunlaşacağız. Dolayısıyla yazımızın temelini, Aka Gündüz'ün özellikle roman türünde verdiği eserlerinde Millî Mücadele ile Mustafa Kemal Atatürk'ü konu olarak ele alış ve işleyiş şekilleri oluşturacaktır. Söz konusu romanlarda Millî Mücadele öncesinden, Mütareke Dönemi'nden, İstanbul'un işgalinden, Millî Mücadele başlangıç hazırlıklarından, Millî Mücadele'nin efsanevi komutanı ve önderinden/başbuğundan hangi yönleriyle bahsedildiği birtakım tespitler yapılmak suretiyle ortaya konulmaya çalışılacaktır.[5]

Aka Gündüz'ün romanları, sayı bakımından çoktur. Bu romanlar dönemlerinde geniş halk kitlelerince tekrar tekrar okunmuş, çoğunun defalarca baskıları yapılmıştır. *Bu Toprağın Kızları, Dikmen Yıldızı, İki Süngü Arasında, Üvey Ana, Aysel (Kurbağacık), Çapraz Delikanlı, Zekeriya Sofrası, Odun*

C. 2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 208-209; Aktaş, Şerif (1992). "Aka Gündüz". *Başlangıcından Günümüze Büyük Türk Klasikleri*. C. 11. İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayınları, 320.

[4] Aka Gündüz'ün Türk edebiyatındaki yeri, popülerliği, popüler eserleri, matbu romanlarının materyal ve teknik unsurlar açısından incelenmeleri vb. konular hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmek için bk. Aygün, Özcan (2002). *Edebiyatımızda Popüler Roman ve Aka Gündüz*. (Doktora Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi; Aygün, Özcan (2021). *Aka Gündüz ve Popüler Romanları*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

[5] Aka Gündüz'ün Balkan Savaşları, 1. Dünya Savaşı, Mütareke Dönemi, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti üyesi olarak verdiği hizmetler hakkında daha detaylı bilgi sahibi olabilmek için bk. Oktay, Ahmet (2008). *Aka Gündüz'ün Hayatı, Sanatı, Eserleri*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi, 38 48.

Kokusu (Hicran), Yayla Kızı ve Bir Şoförün Gizli Defteri gibi. *Bu eserlerden Dikmen Yıldızı (1962), Üvey Ana (1967 ve 1971), Bir Şoförün Gizli Defteri (1958-1967) ve İki Süngü Arasında (1952, 1973)* filme de alınmıştır.[6] Romanlarının veya sinemaya uyarlanmış hâllerinin, Türk okuru ve sinemaseveri tarafından bu denli kabul görmesi, yazarın popüler cephesinin de bir göstergesidir.

Aka Gündüz'ün en önemli tarafı romancılığıdır. Çünkü yazar, Türk edebiyatı içerisindeki asıl yerini, özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra yazdığı romanlar sayesinde edinmiştir. Büyük oranda kitaplaşan, tekrar tekrar basılan ve filme alınan romanları ise ona, gerçek anlamda edebî şöhretin kapılarını aralamıştır.

Matbu olarak basılmış romanlarına bakıldığında, bunların birer tezli roman olduğu anlaşılır. Zira Aka Gündüz, halkçı tarafını ve edebiyatta sosyal fayda prensibine bağlılığını romanlarına da aksettirir. Bu noktada onun faydacı (utilitarian) ve yararcı (pragmatist) bir yazar olduğunu söylemek de kolaylaşır. Diğer taraftan, eserlerinde fazilet ile ahlaksızlığın sürekli olarak çarpıştığını görürüz. Bu ise onun ahlakçı yönüyle ilgilidir. Eserlerinde, sosyal meseleleri ele almasının ve çözümler sunmasının bahsettiğimiz yönlerle de bağlantısı vardır.

Romanlarda Ele Alınan Konular

Aka Gündüz'ün kitaplaşmış olan romanları, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde gelişmeye başlayan hadiseler ile Türkiye Cumhuriyeti kurulurken ve kurulduktan sonraki yıllar içerisinde ortaya çıkan olayları da ihtiva eder. Söz konusu süreç ise hemen hemen yarım yüzyıldır. Yazar, zamanla romantizmden realizme kayan anlayışını da göz önüne alan ve karşılaştığı olaylara yine realist tavırla yaklaşan birisidir. Bu sebeple, cereyan eden hadiseler karşısında tenkitçi bir tavır takınır. Zaten, başta romanları olmak üzere eserlerinin en önemli tarafı sayılması gereken husus, sosyal meseleleri işleyiş ve ele alışıdır. Bunun nedeni de takındığı tenkitçi tavırla ilgilidir. Eserlerinde işlediği konular gözlemle ve deneyle de ilişkilidir. Konularının çoğu yaşanmıştır, kahramanları ise gerçek hayattan alınmıştır. İşte bu yüzden Aka Gündüz'ün -özellikle- romanları, yaşanan savaş yılları ve savaş yılları sonrası, başta Anadolu olmak üzere yurdun dört bir tarafındaki mevcut panoramayı gözler önüne seren eserler olarak görülmelidir. Onun romanları, imparatorluktan

---

[6] Scognamillo, Giovanni (1998). *Türk Sinema Tarihi (1896-1997)*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 117, 140, 146, 170, 410, 520; Özgüç, Âgâh (1994). *80. Yılında Türk Sineması/Turkish Cinema at the 80th Anniversary (1914-1994)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 96.

millî bir devlete geçiş döneminin panoramik bakışına sahiptir. Bu özelliğiyle fazla edebî bir endişe ile yazılmamış olsalar da fırtınalarla dolu geçiş döneminin canlı şahitleri gibidirler.

Yazarın romanlarında sıkça işlediği **temaların belli başlıcalarını** şu şekilde sıralayabiliriz: **Millî Mücadele/Kurtuluş Savaşı/İstiklâl Harbi,** Anadolu, İstanbul, hayat kadınları, **Atatürk ve Cumhuriyet devri**, sosyete âlemi, verem, üvey annelik, matbuat, toplumun psikolojik baskısı, daüssıla, intihar, yalnızlık, bedbinlik/karamsarlık, kaçış, aşk, ıstırap, kader, sürgün, tabiat, Türklük/Turancılık, sosyal adaletsizlik, yozlaşma, kıskançlık, mürebbiyelik ve mürebbiyeler ile himayenin önemi ve hamiye duyulan ihtiyaç.[7]

Aka Gündüz'ün Romanlarında Millî Mücadele

Yazarın romanlarında değişik yönleriyle sıkça işlediği bir konu olan Millî Mücadele'nin, öncesi, mücadele süreci, sonrası önemli tarihî ve siyasi olaylardan da bahis söz konusudur. 1909'de II. Abdülhamid Han'ın tahttan indirilmesi ve *II. Meşrutiyet*'in ilanı, 1909'da *31 Mart Vak'ası*, 1911'de *Trablusgarp Savaşı, Birinci Balkan Savaşı (1912), İkinci Balkan Savaşı (1913), Birinci Cihan Harbi (1914-1918), Mondros Mütarekesi, İstanbul'un işgali ve Mütareke Dönemi*, Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Millî Mücadele'yi resmen başlatması gibi tarihî olayların yanı sıra ***Millî Mücadele* dönemi ve yılları** (*19.05.1919 - 09. 09.1922*), 9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtuluşu ve Yunanlıların burada denize dökülüşüyle Millî Mücadele'nin kesin olarak kazanılması, Cumhuriyet'in ilanı vb. bunların başlıcalarıdır.

Millî Mücadele'nin efsanevi komutanı *Mustafa Kemal ve İsmet İnönü, Kâzım Karabekir ve Fevzi Çakmak* başta olmak üzere gerçek komutanları, savaş yılları, sıcak savaş cepheleri, cephe gerisindekilerin durumu, iç cephede yaşanan çeşitli olaylar, Mütareke ve savaş yıllarında başta İstanbul olmak üzere vatan topraklarında bulunan ajanlar ve onların ülke aleyhine çalışmaları, Amerikan manda ve güdümüne, İngiliz muhipliğine sıcak bakanlar ve üye olanlar, savaşın fertler ve toplum üzerindeki sosyolojik, psikolojik ve fizyolojik yönlerden

[7] Aka Gündüz'ün eserlerinde ele aldığı sosyal meseleler hakkında daha detaylı bilgi sahibi olabilmek için bk. Güneş, Mehmet (2011). *Sosyal Meseleler Karşısında Aka Gündüz*. İstanbul: Kitabevi Yayınları. Aka Gündüz'ün romanlarında kadın hakkında daha detaylı bilgi sahibi olabilmek için bk. Sınar, Alev (2007). *Aka Gündüz'ün Romanlarında Kadın*. İstanbul: Dergâh Yayınları. XX. yüzyılın ilk yarısındaki edebi hareketlilik ile Aka Gündüz'ün hayatı ve eserleri hakkında detaylı bilgi sahibi olmak için bk. Doğan, Âbide (2014). *Aka Gündüz*. Ankara: Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu/Türk Dil Kurumu Yayınları: 1099/Türkçeye Emek Verenler Dizisi: 27.

olumsuz etkileri, yokluk, fakirlik, işsizlik, hamisizlik gibi savaşa bağlı ortaya çıkan sosyal meseleler, yine savaş kaynaklı olarak ortaya çıkan çeşitli sıkıntılar, ekonomik, tıbbi vb. buhranlar, günlük hayatta savaşa bağlı oluşan çeşitli olumsuzluklar romanlarda sık sık karşılaşılan noktalardır.

Aka Gündüz'ün Millî Mücadele'yi ele aldığı romanlarının başlıcaları şunlardır: ***Dikmen Yıldızı, Tank-Tango, Yaldız, Aysel, Yayla Kızı, Bebek, Bir Şoförün Gizli Defteri, Sansaros.***

Dikmen Yıldızı adlı romanda Kurtuluş Savaşı esas tem olarak karşımıza çıkar. Romanın başkahramanı Dikmen Yıldızı, Kurtuluş Savaşı'nda yaptığı fedakârlık ve insanüstü gayretleriyle, mücadeleleriyle abideleşen Türk kadınının sembolüdür. O, ölümü pahasına cepheye silah ve mühimmat taşıyan, yeri gelince düşmanla kahramanca savaşan birisidir. Nişanlısı Murat, aldığı gizli görevi yerine getirebilmek için düşman saflarına gözünü kırpmadan giden cesur bir hava pilotudur. İkisi de kurtuluşa gönülden inanmıştır. Yürekleri Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti, vatan ve millet aşkıyla yanıp tutuşur. Eserde, İzmir düşmanın eline geçmiştir. Tekrar düşmandan alınması gerekmektedir. Sonunda Türk ordusu ve Kurtuluş Savaşı'na gönülden inananlar sayesinde düşman, İzmir'den atılır. İzmir'in işgali sona erer.

Tank-Tango romanında Ali'yi bırakıp Ömer ile evlenen Bihter, viraneliklerdeki hayatın ardından köşk hayatına, zengin sosyete âlemine birden uyum sağlayamaz ve sıkıntısından uzaklaşabileceği çareler aramaya başlar. Derken çözüme ulaşır. Köşkü, kimsesizlere, düşkünlere iş imkânı sağlayan bir konfeksiyon fabrikası hâline getirir. Fabrika, İsmet İnönü ile yapılan görüşmeler sayesinde, Kurtuluş Savaşı yıllarında cephedeki Türk askerine konfeksiyon ve trikotaj yönünden destek veren önemli bir merkez hâline gelir.

Yaldız, Atatürk'e, Cumhuriyete, kurtuluşa gönülden inanmış mücadeleci kahramanların maceralarının anlatıldığı bir romandır. Umur, Gülören, Eligül ile Müfehham başlıca kahramanlardır. Eserdeki kahramanlar arasında Millî Mücadele'nin Başkomutanı Mustafa Kemal'i de görmek mümkündür.

Aysel'de Moskof'un kırılıp Kars'ın geri alınmasından bahsedilir (30.10.1920). Kars'ın Ruslardan ve Ermenilerden geri alınması Kurtuluş Savaşı'nın ve Millî Mücadele'nin önemli bir merhalesidir. Zira Kafkas Cephesi, Moskoflarla mücadelede oldukça çetin çatışmaların yaşandığı bir yerdir.

Yayla Kızı romanı, eserin başkahramanı olan Petek'in babası Yaylalı Mehmet Çavuş'un Sakarya Savaşı'nda şehit düşmesiyle başlar. Petek, babası savaşta şehit düşünce, hasta annesiyle beraber kimsesiz ve çaresiz kalanların

sembolü durumundadır. O, bu yönüyle Kurtuluş Savaşı'nda babaları şehit olan bütün Türk çocuklarını temsil eder. Hasta annesine bakabilmek için hayat mücadelesine atılır.

Bebek romanındaki Ferhat, Trablusgarp taraflarına sürgün edilir. Trablusgarp o sıralar Osmanlı'nındır. 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilir. 1909'da 31 Mart Vakası, 1911'de Trablusgarp Savaşı, 1912-13'te I. ve II. Balkan Muharebeleri, 1914-18 yılları arasında I. Cihan Harbi patlak verir. Ülke savaş hâlindedir. İşgal devletleri topraklarımızdadır. Topyekûn bir kurtuluş mücadelesi başlar. Ferhat da bu hareketin içerisinde yer alır. O sıralar Millî Müdafaa Cemiyeti Genel Başkanlığını Deli Fuat Paşa yapmaktadır. Sağlık durumundan dolayı Ferhat, Güney İllerini Teftiş Heyeti'nde vazife alır ve ilgili yerleri dolaşmaya başlar. Anadolu'da dişiyle, tırnağıyla var olma mücadelesi veren Türk halkını yakından tanıma fırsatı bulur.

Bir Şoförün Gizli Defteri'nde Erol, Atatürk ve Fevzi Paşa ile birlikte Kurtuluş Savaşı'na katılır. Anadolu içlerine doğru gider. Anadolu'nun birçok yerinde yapılan sıcak çatışmalarda, önemli savaşlarda görev alır. Afyon, Konya, Antep, Urfa, Çanakkale ve Anafartalar'a -aldığı emir gereği- gönderilen silah, mermi ve mühimmatları arabayla taşır. Atatürk'ün çok yakınındadır. Emirleri, çok yakından almaktadır. Bu, Erol'un en büyük gururu, kıvancıdır. Üstelik sürekli hakir görülen mesleğinin askerde horlanmadığını, şoförlüğün de yararlı olduğunu görmesi onu son derece sevindirir.

Sansaros romanındaki Karadenizli Sansar Osman, babasını savaştan dolayı kaybetmiş, bu nedenle kimsesiz kalmış bir çocuk olarak karşımıza çıkar. Sansaros tek başına kalınca, kendisine bıçakçı Salih Usta sahip çıkar. Derken Karadeniz düşman işgaline uğrar. Birçok yerleşim yeri bombalanmaya başlar. Sansaros'un yaşadığı köy de bu top atışlarından nasibini alır. Bu gelişme üzerine Salih Usta, Sansaros'un annesi ve Sansaros, köy halkı ile birlikte evlerini terk eder. Anadolu içlerine doğru göç etmeye başlarlar. Bursa'da Zehra Abla Mektebinde iken tutuklanır ve Eskişehir'e yollanır. Yolda bir fırsatını bulur ve kaçar.

Millî Mücadele Romanlarında Öne Çıkan Mekânlar: *İstanbul ve Anadolu*

Kurtuluş Savaşı'nın ele alındığı bu romanlarda Anadolu ve İstanbul iki ana mekân olarak karşımıza çıkar. Genellikle de birbiriyle mukayese edilir.

Aka Gündüz'ün, romanlarında vakaların sıklıkla cereyan ettiği mekân İstanbul'dur. İstanbul ona göre tezatlarla dolu, sefahat ile sefaletin iç içe olduğu

bir şehirdir. Zenginler ve fakirler bu şehirde bir arada yaşarlar. İnsanları ya çok açtır ya da çok toktur. Orta hâllisine pek az rastlanır. *Bir Şoförün Gizli Defteri*'nde, yazarın İstanbul hakkındaki fikirlerinin özeti mahiyetindeki ifadeler şöyledir:

> *"İstanbul ne çok değişmiş. İki çeşit insan var. Çok aç ve çok tok... İkisi ortası ancak parmakla gösterilebilir."* (*Bir Şoförün Gizli Defteri*, 1946: 59)

Yazarın romanlarına hâkim olan iki mekândan birisi İstanbul, diğeri değişik yerleşim yerleriyle Anadolu'dur. Ona göre **İstanbul** kötü bir şehirdir. Bu bakış tarzıyla yazar, Tevfik Fikret ile benzerlik arz eder. İkisi de İstanbul hakkında olumsuz düşünürler. Bu noktada, Sema Uğurcan'ın tespitini ve Aka Gündüz'ün İstanbul hakkındaki düşüncelerini hatırlamakta yarar görmekteyiz:

> *"Aka Gündüz'ün romanlarında hâkim olan iki mekân görürüz: İstanbul ve Ankara, yani Anadolu. Yazarın İstanbul'a bakış tarzı Fikret'in Sis şiiri ile başlattığı menfi bakış tarzının bir devamı gibidir. İstanbul kötüdür. Özellikle İstanbul'daki idareci zümresi kötüdür. Bu Toprağın Kızları romanında kızlar, Zaptiye Teşkilâtındaki kötü insanlar yüzünden sukut etmişlerdir. İstanbul'un sokaklarında kanunsuz işler yapılır. Bir kısım sefih ve müsrif halk, ağlarına düşürdükleri zavallı insanları bile köle gibi kullanmaktadırlar. Bir kısım insanlar ise iyi olmalarına rağmen, iradesizlikleri ve şaşkınlıkları, sosyal değişmelere ayak uyduramayışları yüzünden zebun bir hale gelmişlerdir."* (1987: 39)

Anadolu, Aka Gündüz'ün romanlarında oldukça sık işlediği bir konudur. Yazara göre savaşlarda asıl mücadeleyi Anadolu insanı vermiştir. O, Anadolu'yu her yönüyle şefkatli bir mekân olarak görür. Ona giden dertliler deva, hastalar şifa bulur. Ruhlar arınır, temizlenir. Çünkü Anadolu tertemiz, saf ve tabii güzelliklerle bezeli, efsunlu, büyük bir coğrafyadır. Kendisine koşanı geri çevirmez. Anadolu insanı da tıpkı Anadolu gibi saf ve temizdir. Dostluklarına bağlıdır. Vatanını namusu bilir, canından aziz tutar. Bu nedenle, Aka Gündüz Anadolu'yu sürekli olarak İstanbul ile kıyaslar. Fazilet bakımından Anadolu insanını üstün görür. Zira savaş yıllarında asıl mücadeleyi Anadolu ve Anadolu insanın verdiğini düşünür.

Aka Gündüz, **Anadolu'nun müşfik bir ana coğrafya** olduğunu düşünenlerdendir. Meşhur seyyahlardan İbn-i Batuta'nın meşhur seyahatnamesi *Errıhletün İbn-i Batuta*'da Osmanlı'nın henüz kurulduğu dönemlerde

Anadolu'ya yaptığı seyahatindeki izlenimleriyle ilgili vurguladığı önemli bir husus, Aka Gündüz'ün Millî Mücadele'yi konu edinen romanlarında da gözler önüne serilir: *"Bereket Şam'da, şefkat Anadolu'dadır."* Bir başka ifadeyle Aka Gündüz ile İbn-i Batuta mekân olarak Anadolu'nun şefkatli bir ana coğrafya parçası olduğu görüşünde ortak bir karara varırlar.

Ankara'nın romanlarda, ***"Millî Mücadele"*nin merkezi** oluşundan dolayı ayrı bir önemi vardır. Yazar, burayı mukaddes bir şehir olarak görür. Çok sevdiği Gazi Mustafa Kemal, burada yaşamaktadır. Bütün benliğiyle Atatürk'e bağlı olan yazarın bu sevgisini her fırsatta Ankara ile bütünleştirerek okura sunduğunu görmek mümkündür.

Ankara, Millî Mücadele'ye gönül veren her Türk için olduğu gibi yazara göre de bir *"millî kâbe"*dir. Kurtuluş Savaşı'nın kalplerde iman kaynağı hâline gelen büyük önder Gazi Mustafa Kemal'in bulunduğu önemli bir mekândır. **Çankaya, kurtuluşa gönül verenlerin yüksek bir iradeyle bütünleştiği yer** olarak görülür. Cumhuriyet'in getirdiği erdemlerle de bütünleşmiş, Türk İnkılabıyla perçinleşmiş bir şehirdir. **Yeni rejimin, yeni bir devrin ve yetişmeye başlamış yeni neslin kaynağı olarak gösterilen kent, yeni hükûmetin de merkezi olmayı layıkıyla hak eden büyülü, bir o kadar da tılsımlı bir şehir olarak okur karşısına çıkarılır.** Bu yönüyle İstanbul'a ve oradaki eski rejime karşı tavır alanların *"kâbe"*si olarak gösterilir. Özellikle Çankaya'yı, ***"kızıl saçlı zafer kartalı"*** (1940: 166) olarak vasıflandırdığı Gazi Mustafa Kemal'in bulunduğu, büyük bir aşkla ve yüksek bir iradeyle bütünleşenlerin mabedi kabul eder. Kısaca söylemek gerekirse, Aka Gündüz'ün romanlarındaki **Ankara**, *Tank-Tango*'daki Bihter'in ağzından dökülen ifadelerde olduğu gibi bir ***"millî kâbe"***dir, ***"millî imân"ın "millî gazâ" için şaha kalktığı mukaddes bir şehirdir*** (1928: 276).

Romanlarda, Ankara'dan sonra vaka cereyanlarına sahne olan **Anadolu şehirleri; Sakarya, Aydın, İzmir, Manisa, Kütahya, Afyon, Kastamonu, Çankırı, Konya, Bursa, Adana, Mersin, Eskişehir, Yozgat, Kayseri, Kırşehir, İzmit, Balıkesir, Sivas, Erzurum, Kars, Sinop, Çorum, Bilecik, Antep, Urfa, Kars, Samsun, Antalya, Muğla** ve **Diyarbakır**'dır. Bu şehirler, aynı zamanda Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasında önem arz ederler. Yazarın romanlarındaki vaka cereyanlarında, okur karşısına çıkarılırken bu yönlerin üzerinde hassasiyetle durulduğu gözden kaçmaması gereken bir noktadır. Aynı durum olayların cereyan ettiği Anadolu ilçeleri için de söz konusudur. Topyekûn verilen kurtuluş mücadelesi, Anadolu'yu tek vücut hâlinde görmemizi de sağlamıştır. Dolayısıyla, tek bir coğrafya olarak Millî

Mücadele kıvılcımı ile ayağa kalkma hareketi, yazarın eserlerine de aynen yansımıştır. **Sıcak çatışmaların yaşandığı ilçelerin başında Salihli, Alaşehir, Akhisar, Ecevit, İnebolu, Ilgaz, Bandırma, Boğazlıyan, Kocatepe, Dumlupınar, Geyve, Gerede, Silifke, Sarıkamış** ve **Pozantı** gelmektedir.

Romanlarda göze çarpan bir başka nokta da **Anadolu'nun çeşitli yönlerden ısrarla ihmal edilen büyük bir coğrafya olduğudur.** Ona göre okulu yoktur, hastanesi yoktur, yolu yoktur. Daha bunun gibi bir sürü yokluğun pençesinde kıvranan Anadolu, yazarı derinden üzer. Bu yüzden bütün dertleriyle ortak olur. Çareler arar. Çözümler bulmaya çalışır. Anadolu'yu geri kalmış bir mekân olmaktan kurtarabilmek için elinden geleni yapar. Kanaatine göre cehalet, batıl inançlar ve bunların halk üzerindeki olumsuz etkileri yanı sıra İstanbul Hükûmeti'nin ihmalleri, geri kalışın başlıca nedenleridir. Dolayısıyla o, aynı düşüncelerini eserlerine de aksettirir.

Romancı, Abdülhamit ve İstibdat veya İttihat ve Terakki dönemlerini işlerken **Anadolu'nun sürgün mekânlarını** da gözler önüne serer. Konya, Sinop ve Diyarbakır devrin başlıca sürgün yerleri olarak okur karşısına çıkarılır.

Romanlarda **Anadolu insanının yapısı yüceltilir.** Ona göre saflığın, dürüstlüğün, cesaretin ve kahramanlığın diyarı Anadolu'dur. Bunda, yetişilen mekânın payı büyüktür. Kurtuluş Savaşı'nda, Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasında asıl söz sahibi olan mekân Anadolu'dur. Asıl mücadele, büyük ölçüde Anadolu halkı tarafından verilmiştir. Dolayısıyla yazar, bu düşüncelerini romanlarına da aksettirir. Yazar, Anadolu'ya gereken ilginin gösterilmesi için kendini adamış bir ediptir. Bunun ise yüreğinde büyük bir coşku seline dönüştüğünü hissettiren düşünceleri, yine roman kahramanlarından Petek anlatılırken yazar tarafından şu cümlelerle dile getirilir:

> *"Petek hiç bir şey işitmiyordu. İçi coşmuştu. İçi kanıyordu. Bütün Anadolu, Anadolu'nun bütün benliği, sesi ve yüreği, Yayla kızının dudaklarına toplanmıştı."* (1940: 61)

Eserlerde **Millî Mücadele'nin sıcak cepheleri** olarak İzmir, Aydın, Adapazarı, Bilecik, Konya, İzmit, Kırşehir, Sakarya, Çanakkale, Afyon, Kütahya, Yozgat, Balıkesir, İstanbul, Bursa, Ankara, Kayseri, Eskişehir, Manisa ile Kars Kafkas cephesi okur karşısına çıkarılır.

Aka Gündüz'ün Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Rejimi Hakkındaki Düşünceleri

Millî Mücadele yıllarında, Atatürk'ün ve Anadolu mücadelesinin yanında yer alan Aka Gündüz, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra da Atatürk'ün ve getirdiği yönetimin yanındadır. Onun Cumhuriyet döneminde yazdığı eserlerde Atatürk ve Türk inkılabının savunuculuğunu üstlendiğini görmek de mümkündür. Cumhuriyet sonrasında yazdığı eserlerin çoğunda, yeni rejimin erdemlerinden ve getirdiği yeni yaşayış şeklinden övgüyle bahseder. Eski yönetim günlerini karanlık, yeni yönetimi ve devri ise aydınlık olarak gösterir. Yazarın Cumhuriyet rejimine gönül vermesi, onun henüz çocuk denecek çağlarda bile hürriyete olan düşkünlüğüne uygun bir seyir takip eder. İstibdadı sevmez. Hürriyeti getiren İttihat ve Terakki'nin yanındadır. Ama ona göre rejimlerin en güzeli Cumhuriyet'tir ve bu rejimle birlikte millet egemenliğinin yanında kişi hak ve hürriyetleri de teminat altına alınmaktadır. Zaten onun parlamentoya dâhil bir milletvekili olarak karşımıza çıkmasının altında yatan neden de Cumhuriyet'e ve özgürlüğüne alabildiğine olan bağlılığı değil midir? Hocası Hüseyin Cahit'ten aldığı hürriyet meşalesini, Cumhuriyet'in kalesi olan Türkiye Büyük Millet Meclisine kadar taşıması, onun gittikçe olgunlaşan bir politik görüşü olduğunun en güzel ispatıdır.[8]

Aka Gündüz'ün Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk'ü konu edinen romanları incelendiğinde **Millî Mücadele'nin ve efsanevi komutanının eserlerde ele alınışı üzerine şu tespitleri yapmak mümkündür:**

1. Romanlarda, **Millî Mücadele'nin önemli tarihî ve siyasi olayları ile bunların tarihleri** bilinçli bir şekilde ele alınmaktadır.

Dikmen Yıldızı'nda eserin başlangıç zamanı ile bitiş zamanı Millî Mücadele ile bütünleşmiş tarihler olarak karşımıza çıkar. Kanımızca da Aka Gündüz tarafından bilinçli olarak seçilmiştir. Yazar böylelikle İzmir'in Kurtuluş Savaşı'ndaki önemini de gözler önüne sermiş olur. Zira Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nı, İzmir'in 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlıların eline geçmesi üzerine Samsun'a hareket ederek başlatmıştır ve yine 9 Eylül 1922'de Yunanlılar İzmir'de denize dökülmüştür. İzmir'in kurtuluşu aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'nın önemli bir merhalesidir. Yazarın, romanı İzmir'in işgalinden bahsederek başlatması ve İzmir'in düşmandan arındırılması, tekrar ele geçirilmesi ile bitirişi oldukça önemli bir noktadır.

Yaldız'da Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasına da değinilir. Eserdeki mekânlar İstanbul, Bursa, Balıkesir, Ankara, Kayseri, Eskişehir gibi

[8] 1932-1946 yıllarında yazar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ankara milletvekillerinden biri olarak görev yapar.

iller ve Manisa'ya bağlı Salihli gibi ilçelerdir. Ankara, Atatürk başkanlığında mücadelenin yürütüldüğü merkez, diğerleri ise sıcak çatışmaların yaşandığı yerlerdir.

Aysel'de Moskof'un, Ermenilerin kırılıp Kars'ın geri alınmasından bahsedilir. Kars'ın Ruslardan geri alınması Kurtuluş Savaşı'nın ve Millî Mücadele'nin önemli bir merhalesidir. Zira Kafkas Cephesi, Moskoflarla mücadelede oldukça çetin çatışmaların yaşandığı bir yerdir.

2. Kurtuluşa inanmış ve Millî Mücadele'nin sadece Mustafa Kemal sayesinde gerçekleşeceğine iman etmiş kahramanlar da eserlerde yazar tarafından okur karşısına çıkarılır. Bu kahramanlar arasında gerçek hayattan alınanlar çoğunluktadır.

Dikmen Yıldızı'nda Murat, bizzat Millî Mücadele'nin efsanevi komutanı Mustafa Kemal'den aldığı son derece gizli istihbarat görevi gereği düşman saflarına sızar. Fakat gerçeği, nişanlısına bile söylemez. Millî Mücadele'nin başarıya ulaşılabilmesi için başkomutanına duyulan sonsuz güven ve emre harfiyen itaat, görevde son derece hassasiyet ve gizlilik ilkesi eserde kurtuluşa gidişteki son derece hassas noktalar olarak gözler önüne serilir.

3. Anadolu insanı, romanlarda vatanperverliği, fedakârlığı, cesareti ve kahramanlıkları, misafirperverliği, güler yüzlülüğü, cömertliği, çalışkanlığıyla okur karşısına çıkarılır. Aka Gündüz'ün düşüncesine göre Kurtuluş Savaşı'nın da asıl canlı güç kaynağıdır.

Yazara göre savaşlarda asıl mücadeleyi Anadolu insanı vermiştir. O, Anadolu'yu her yönüyle şefkatli bir mekân olarak görür. Ona giden dertliler deva, hastalar şifa bulur. Ruhlar arınır, temizlenir. Çünkü Anadolu tertemiz, saf ve tabiî güzelliklerle bezeli, efsunlu, büyük bir coğrafyadır. Kendisine koşanı geri çevirmez. Anadolu insanı da tıpkı Anadolu gibi saf ve temizdir. Dostluklarına bağlıdır. Vatanını namusu bilir, canından aziz tutar. Bu nedenle, Aka Gündüz Anadolu'yu sürekli olarak İstanbul ile kıyaslar. Fazilet bakımından Anadolu insanını üstün görür. Zira savaş yıllarında asıl mücadeleyi Anadolu ve Anadolu insanın verdiğini düşünür.

Aka Gündüz, Anadolu'yu *"bir hayat darülfünunu"* olarak vasıflandırmıştır. O, Anadolu gezilerinden sonra yazdığı romanlarında önemli ve köklü değişiklikler yapmıştır. Daha sonra çıktığı bu gezilerdeki gözlemlerini, seyahatleri esnasında yapmış olduğu tespitlerini eserlerine aksettirmeye başlamıştır. Gerçek kişilere, gerçek hayata ait konulara yönelmiş, hayatın içinde -özellikle- zulüm görmüş kahramanları işlemeye başlamıştır (Özön, 1934). Aka

Gündüz, Anadolu'nun dertleriyle yakından ilgili bir yazardır. O, Anadolu'yu geri bırakan nedenleri bulmaya çalışan, meselelerine çözümler arayan birisidir.

Tank-Tango'da Ali, Anadolu'ya geçer. Millî Mücadele'ye katılır. Anadolu'nun değişik cephelerinde savaşır, yaralar alır, gazi olur. Anadolu insanının konuşma dili, yaşayış şekilleri, davranış tarzları gözler önüne serilir. Onların işgal devletleriyle yaptıkları kahramanca mücadelelere ve onların Millî Mücadele hakkındaki görüşlerine yer verilir. Kastamonu, Ilgaz Dağları, Çankırı, Ankara ve İnebolu, Anadolu'nun doğal güzelliklerine sahip yerler olarak gösterilir.

Çapkın Kız'da aynı adı taşıyan başkahraman, halasını ziyaret maksadıyla Ankara'ya gider. Ankara, Anadolu'nun merkezi olan bir şehirdir. Çapkın Kız'ın burada iken tanıştığı Mehmet, Anadolu insanını temsil eden saf, tertemiz bir gençtir. Kız kardeşi Sevil de Anadolu'nun bütün güzelliğini ve temizliğini üzerinde taşıyan bir genç kızdır.

***Millî Mücadele'den bahseden romanlarda kahramanların* Anadolu'ya geçiş nedenleri ortaktır.** Zira Anadolu mücadelesine destek verenlerin kıblesi konumunda Ankara'yı görürüz. **Ankara ise hedef mekân olarak görülen Anadolu'nun da Millî Mücadele'nin de merkezi konumundadır.**

Aşkın Temizi'nde vakalar, Konya'nın adı belirtilmeyen bir kasabasında cereyan eder. Eserde Anadolu sevgisi ve Anadoluculuk akımının etkileri kendini belirgin şekilde hissettirir. Türk milletini seven kişilerin, Anadolu ile Anadolu insanına olan saf ve temiz sevgileri gözler önüne serilir. Türk Ocağı üyesi olan tıbbiyeli bir gencin Anadolu'ya hizmet aşkıyla yanıp tutuşmasına dikkat çekilir. Buraya kadar söylediklerimizi göz önüne aldığımızda, eserde Anadolu'nun ele alınışı çözüm bekleyen büyük bir mekân olduğu gerçeği ile birlikte karşımıza çıkar. Öncesinde olduğu gibi Kurtuluş Savaşı sonrasında da Anadolu'nun yaralarını sarma seferberliği söz konusudur.

Yaylalı Mehmet Çavuş'un köyü, aslında Anadolu'yu bütün iyi hasletleriyle temsil eden bir köşedir. O gerektiğinde vatanı için, namusu bildiği toprağı için gözünü kırpmadan cepheye koşan cesur Anadolu halkının temsilcisidir. Petek köyüne dönerken Atatürk'e ve Çankaya'ya çiçekler atan genç bir Anadolu kızıdır. Eserde Ankara'nın, Anadolu'yu merkez olma özelliğine sahip olarak temsil ettiğini görüyoruz. Anadolu halkının Mustafa Kemal Atatürk'e olan minnettarlığı ise Petek tarafından Çankaya'ya atılan çiçekler sayesinde dikkate sunulur.

Birçok savaş yaşayan Anadolu'nun düşmanı bağrından söküp atması ise takdir edilmesi gereken bir davranıştır. Savaş yıllarında Anadolu'da yaşayan

insanlar, çektikleri sıkıntılara, gösterdikleri dirençlere, hissettikleri acılara rağmen vatanseverliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Yaylalı Mehmet Çavuş'un şahsında **Anadolu halkının vatanseverliği, milliyetperverliği**, Petek ile de **Atatürk ve Cumhuriyet sevgisi** vurgulanmıştır.

Toroslardaki köy suç, hata ve kötülüklerden arındıran, saflığa, temizliğe ve zindeliğe kavuşturan bir mekândır ve bir semboldür. Anadolu'yu temsil etmektedir.

Tank-Tango'da vakalar İstanbul dışına da taşar. Ankara, Kastamonu'daki İnebolu ve Ecevit bunların başlıcalarıdır. Yazarın Anadolu hakkındaki düşüncelerini, romanın birinci derecedeki kahramanlarından Bihter'e söylettiğini görmek mümkündür:

> *"Ben bir başka âleme girdim, diyordu. Büsbütün başka, büsbütün meçhul bir âleme... Her günün her saati hayret veren bir vakıa ile dolu, Ömer, Anadolu ruhlar için manevi bir darülfünunmuş. En kötü ruhlar için manevi bir darülfünunmuş. En kötü ruhlar burada yıkanacak, temiz bir hal alacak, tıpkı çağlayanların altındaki bembeyaz kayalar gibi... Ne iyi ettik te geldik değil mi?"* (1928: 256)

Eserde Ecevit'in çam kokulu havası ve Kastamonu'nun suları ruhları yıkayan yerler olarak gösterilir. Bu noktada, Anadolu'nun her köşesiyle, özellikle doğal güzelliklere sahip dış mekânlarıyla insanlar üzerindeki etkisine dikkat çekilir, mekân-insan ilişkisi gözler önüne serilir. Bihter'in sözleri şöyledir:

> *"... Bana bak Ömer! Bu memleketi bir seyyahlar beldesi yapmalı. Bütün dünya Ecevit'in çam kokularıyla mest olup Kastamonu'nun sularında ruhlarını yıkasınlar."* (1928: 285)

Ilgaz Dağlarının doruğundaki jandarma karakolunda edilen sohbette Bihter'in Anadolu sevgisi bir kez daha kendini gösterir. Bihter'in Anadolu'da bulunuşu, ruhunda uyandırdığı hislerin coşkunluğu aynı zamanda yazarın düşüncelerine de tercüman olur:

> *"-Kalecik Ankara'ya en yakın konaktır. Bihter'in içinde çırpınan bir şey vardı. Viranelerin tangosu, babasının zamanında medeni diyarların san'at itibariyle kuyumcu çarşısına benzeyen şehirlerinden geçerken, hiç birinde buna benzer bir heyecan duymamıştı. Şimdiye kadar ayak basmadığı bu yerlerde, Anadolu'nun bu köşesinde öyle bir hava esiyordu ki Bihter kendisini*

sanki buralarda doğmuş büyümüş sandı. Bu yerleri o kadar yakından tanıyordu. Hiç görmediği bu toprakta daima ruhunun derinliklerinde anlaşılmayan, müphem birer hatıra bulur gibi oluyordu. İnsan bazen bir hadiseye tesadüf eder, bazen bir yerden geçer de sanki o hadise bir defa daha olmuş gibi, sanki aradan bir defa daha geçmiş gibi içinde bir şeyler duyar:

-Acaba rüyada mıydı? Acaba rüyada mı gördüm? diye kendini yoklar. Anadolu topraklarına ayak basınca Bihter de içinde böyle bir aşinayı hissediyordu." (1928: 270-271).

Dikmen Yıldızı'ndaki Yıldız, **Anadolu'yu ve insanını yakından tanıma fırsatı** bulur. Anadolu içlerine yaptığı seyahatte **Anadolu kadınının Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği fedakârlıkları, cesareti, kahramanlıkları** yerinde ve yakından görür. Son derece etkilenir. Kendi psikolojik travmalarından bir an önce kurtulması gerektiğini anlar ve ardından oldukça kısa bir sürede iyileşir. Savaşta zafer için mücadele eden fedakâr, kahraman Türk kadınlarından biri olur. Eserde **şehirli bakımlı, kültürlü ve modern *"Tango kadın"* ile Anadolu kadınının bütünleşmesi** de gözler önüne serilmiş olur.

4. Millî Mücadeleye gönüllü olarak destek verenler de sıklıkla karşımıza çıkar.

Tank Tango, Kurtuluş Savaşı'na gönüllü olarak destek verenlerin öneminin vurgulandığı bir eserdir. Millî Mücadele'nin cephe gerisinde vatanı için çalışan temsilcilerinden birisi olarak Bihter'i görürüz. Konfeksiyon fabrikasında ürettikleriyle Kurtuluş Savaşı yıllarında cephedeki Türk askerine konfeksyon ve trikotaj yönünden destek veren önemli bir merkezi oluşturan kişidir aynı zamanda.

Tank Tango'da Kurtuluş Savaşı'na gönüllü olarak destek vermek için Anadolu'ya geçen Tank Ali'yi görürüz. Eser, bir yönüyle de Millî Mücadele'nin ana merkezinin Anadolu olduğu ve İstanbul'un işgal kuvvetlerince ele geçirildiği ve bu durumu kabullenemeyen vatanseverlerin **millî kuvvetlere katılması gerekliliğ**inin büyük oranda öneminin de vurgulandığı bir eserdir. Eserde, İstiklal Harbi'nin gerçek şahsiyetlerinden iki ismin de öne çıkarıldığını görmek mümkündür. Millî Mücadele'nin önderi Mustafa Kemal ile İsmet İnönü'dür bu isimler. İsmet İnönü'nün başarılarından da bahsedilir.

Yaldız'da kurtuluşa gönülden inanmış mücadeleci ve gönüllü kahramanlar ön plandadır. *"Tayyare Aşırma Cemiyeti"* adıyla faaliyet gösteren gizli topluluk, düşman saflarından aşırılan uçakları tek tek parçalara ayırır. Sandıklara koyar.

Düşmana yakalatmadan Anadolu'ya geçirir. İşgalci devletlere karşı kullanılmasını sağlamak üzere orada yeniden birleştirilir. Umur, askerî pilot olarak görev yapmaktadır. Gülören, cemiyetin başkan yardımcısıdır. Umur'un sevgilisi Eligül de buraya üyedir. Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasında, düşmana karşı yürüttükleri faaliyetlerini gizli şekilde sürdüren Anadolu'daki cemiyet, kurum ve kuruluşların ve bunlara ait mekânların oynadığı roller de oldukça önemlidir.

Eserde, *"Abdülhamit'in gizli hafiyesi"*, *"özel kuryesi"* ve *"İngiliz İşgal Kuvvetleri Siyasî Büro Şefliği"*nin ajanı iken Eligül'e olan aşkı uğruna tüm düşüncelerinden vazgeçerek Millî Mücadele'ye destek veren Tayyare Aşırma Cemiyetine katılan ve Anadolu'nun kurtuluşu için mücadele edenlerden biri olan Müfehham dikkat çeken bir isimdir. Zira o, aşkın inanılmaz kudretiyle saf değiştirip Anadolu'ya destek vermiş kahramanların da temsilcisidir. **Karşı safta iken Millî Mücadele'ye gönül vermişlerin safına geçenleri** temsil eder.

Savaş yıllarında Anadolu'ya gizlice destek veren gizli cemiyetlerin üyelerine de şubelerine de önemli görevler düşmektedir. Anadolu için faaliyet gösteren gizli toplulukların üyelerinin ve şubelerinin de son derece önemi vardır. Yaldız'daki ***Babıali Çiftlik Kütüphanesi***, ***İzmir'e Doğru Gazetesi'nin Matbaası***, *Sansaros*'ta da adı geçen ve olayların taştığı mekânlardan biri olan *Bursa'daki* ***Bizim Mektep binası***, ***Akşam Gazetesi*** bu şubelerden bazılarıdır. Umur, Gülören, Eligül, Müfehham öne çıkan üyelerdir.

Sansaros romanındaki Karadenizli Sansar Osman, babasını savaştan dolayı kaybetmiş, bu nedenle kimsesiz kalmış bir çocuk olarak karşımıza çıkar. Karadeniz düşman işgaline uğrar. O da Anadolu içlerine doğru yol alır. Sansaros, "Zehra Abla" adlı vatansever bir hanımın açtığı *"Bizim Mektep"*e gönderilir. ***Bizim Mektep***, Bursa'daki **Millî Mücadelecilerin gizli uğrak yeri**dir. Günün birinde mektebe ani bir baskın düzenlenir. Baskında Sansaros da yakalanır. Sorgulanır. Tutuklanır ve Eskişehir'e yollanır. Yolda bir fırsatını bulur ve kaçar. Sansar Osman savaş nedeniyle kimsesiz kalanların ve kendini Anadolu'nun kurtuluşuna adayanların da sembol ismidir.

5. Şehit çocukları, himayesiz kalanlar da yazarın romanlarında ele alınır.

Petek, babası savaşta şehit düşünce, hasta annesiyle beraber kimsesiz ve çaresiz kalanların sembolü durumundadır. O, bu yönüyle Kurtuluş Savaşı'nda **babaları şehit olan bütün Türk çocuklarını** temsil eder. Himayesiz kalanların, hamiye muhtaç olanların sembolü gibidir. Hasta annesine bakabilmek için hayat mücadelesine atılır. Dünya çapında bir sanatçı ve film artisti olur.

Amerikalılardan gelen film tekliflerini kabul etmez. Uzun süredir yüreğindeki vatan hasretiyle tekrar Yayla köye döner. Vatan sevgisinin de öne çıkarıldığı eserde, Yayla kızı Petek tarafından köyüne gitmek üzere bindiği uçaktan Atatürk'ün bulunduğu Çankaya'ya çiçekler atarak **Kurtuluş Savaşı'nın önderine minnettarlığını ve sevgisini göstermesi** de son derece önemlidir. **Vatan sevgisi ile Atatürk sevgisinin gayet güzel birleştirildiği** ve okura mesaj olarak verildiği bir eserdir. Eserde Aka Gündüz'ün kendi düşüncelerini de yansıtan Petek tarafından sergilenen bu tavır, aynı hisleri duyanlara da tercüman olacak türdendir.

6. Ankara, Anadolu'yu, Millî Mücadele'yi ve Atatürk'ü temsil eden merkezî bir yerdir. Atatürk'ün bulunduğu **Çankaya ise Millî Mücadele'nin de merkezi konumundadır.** Ankara, Millî Mücadele'ye gönül veren her Türk için olduğu gibi roman kahramanı Bihter'e göre de bir ***"millî kâbe"*dir ve *"millî imanın", "millî gaza" için şaha kalktığı mukaddes bir şehirdir***. Kurtuluş Savaşı'nın kalplerde iman kaynağı hâline gelen, büyük önder Gazi Mustafa Kemal'in bulunduğu mekân durumundadır. Çankaya, kurtuluşa gönül verenlerin yüksek bir iradeyle bütünleştiği yer olarak görülür (1928: 285).

Bütün bu romanlarda, Mütareke Dönemi hakkında yazarın olumsuz düşünceler içerisinde olduğunu hissetmek mümkündür. Aka Gündüz, vatanın işgal edilmesine göz yuman İstanbul Hükûmeti ve yöneticileri hakkında da İstanbul'u işgal eden devletler hakkında da menfi görüş sahibidir. Onlara karşı husumet içerisindedir. Kinlidir. Öfkelidir.

Zaferin ve mutlak kurtuluşun ancak Mustafa Kemal sayesinde geleceğine iman etmiştir. Ona göre Millî Mücadele'nin kazanılabilmesi ve aydınlık günlerin gelmesi Mustafa Kemal sayesindedir. Onun *Yaldız* adlı romanındaki kahramanlardan Gülören'e söylettiği düşünceleri şöyledir:

> *"'O kızıl saçlı zafer kartalı'nın yuvası, yeşil ağaçların arasında görülüyordu. Gülören dikkatle oraya baktı ve içinde gizli bir heyecan dalgalandı:*
>
> *Her şeyi bu yapıyor ve her şeyi bu yapacak. Ona daha çok, daha çok iman etmeliyiz."* (1930: 24).

7. *Bir Şoförün Gizli Defteri*'nde Erol, Atatürk ve Fevzi Paşa ile birlikte Kurtuluş Savaşı'na katılır. Anadolu içlerine doğru gider. Anadolu'nun birçok yerinde yapılan sıcak çatışmalarda, önemli savaşlarda görev alır. Afyon, Konya, Antep, Urfa, Çanakkale ve Anafartalar'a -aldığı emir gereği- gönderilen silah, mermi ve mühimmatları arabayla taşır. Atatürk'ün çok yakınındadır. Emirleri,

çok yakından almaktadır. **Atatürk'ün çok yakınında olması ve bizzat emirleri kendisinden alması, Erol'un en büyük gururu, kıvancıdır. Millî Mücadele'nin önderine bu denli yakın olanların ortak sergiledikleri bir tavırdır bu aynı zamanda.**

8. İstanbul, Millî Mücadele'yi ele alan romanlarda genel olarak menfi bakış açısına maruz kalır.

Aka Gündüz'ün ***Odun Kokusu*** adlı romanındaki başkahraman Fatma'nın (Hicran'ın) düşmesine neden olan olayların cereyan yeri İstanbul'dur. Özellikle Demirkapı, o dönem İstanbul'unun kumar merkezlerinden biri durumundadır. İstanbul'dan bir parça olan bu mekân içki, fuhuş ve kumar üçgeni gibidir.

Tank-Tango adlı romanda **İstanbul tezatlar şehri** olarak ele alınır. Bir tarafta İstanbul'un kenar semtlerinde, viraneliklerinde yaşayan fakir kesim, diğer tarafta ise **Anadolu'daki kurtuluş mücadelesi için savaşan vatanseverleri hakir gören, başıboş çapulcu sürüsüne benzeten zengin ve yüksek sosyete tabakası.** Tank Ali viraneliklerde, harabelerde yaşayanların, Ömer ve annesi ile Ömer'in paşa dayısı ve kızları (Nazan, Suzan) Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde görev yapan, lüks konak hayatı süren bürokratların, ailelerinin, yakınlarının temsilcisi durumundadır. Mutasarrıf kızı iken babasının ölümüyle sefalet ortamına adım atan Tango (Bihter) ise varlıktan darlığa, ardından tekrar varlığa kavuşan, buna rağmen viraneliklerde yaşayan düşkünleri ve yoksulları unutmayan, hayatının o dönemini sürekli hatırlayan bir kahramandır. Bu davranışlarıyla İstanbul'daki iki zıt ve son derece farklı yaşayışın canlı şahidi durumundadır. İstanbul'un işsiz, yersiz, yurtsuz, himayesiz insanları da bütün canlılığıyla gözler önüne serilir. Yine yazara göre bu kent, sefahat ile sefaletin iç içe olduğu bir mekândır. Zenginler ve fakirlerin birlikte yaşadığı bir büyük şehirdir. Harabelerinde, kenar mahallelerinde açlık, fakirlik ve sefalet kol gezerken sosyete mensupları vurdumduymaz şekilde müsriflik yapar. Yalılarda, köşklerde, konaklarda, harabelerdekine tam zıt bir yaşayış hâkimdir.

İstanbul, işgal devletlerinin kontrolünde olan ve vatanı düşmana teslim eden İstanbul Hükûmeti'nin başkenti olarak da yazarın olumsuz görüşünden nasibini alır. *Yaldız*'da İstanbul, olayların başlangıç yeri olarak ele alınır. İstanbul işgal altındadır ve şehrin her köşesi, işgal devletlerinin kontrolündedir. Bu mekânda, Anadolu esaretle boğuşurken alabildiğine eğlenen bir yüksek tabaka ile karşılaşmak mümkündür. İşte bu noktada İstanbul tezatlarıyla da aklı karıştıran bir şehir olarak karşımızdadır. Yalnız İstanbul'da Anadolu'ya destek veren gizli cemiyetlerin faaliyetlerini sürdürdükleri mekânların bulunduğu da unutulmamalıdır.

Onların Romanı'nda, **İstanbul'daki makam mevki sahipleri, bulundukları yerleri şahsi emelleri ve menfaatleri için işgal eden kişiler** olarak okur karşısındadır. **Dürüst, namuslu siyaset adamları ise, İstanbul'dan uzaklara sürülür.** Buna asıl sebep, İstanbul Hükûmeti'dir. Dolayısıyla İstanbul, eserde genellikle olumsuz yönleriyle işlenen bir başkent olarak gözler önüne serilir. Vakalar İstanbul'da hüküm süren II. Abdülhamit devrinde cereyan etmeye başlar. Jön Türkler tarafından ilan ettirilen ve hürriyet rüzgârlarının esmesine sebep olan II. Meşrutiyet, Sırp öğrenci Prençip'in Avusturya veliahdını öldürmesi üzerine 1914 yılında başlayan I. Cihan Harbi ile gelişir. Çanakkale Zaferi'nden kısa bir süre sonra da biter (18 Mart 1915). İstanbul, şahit olduğu tarihî ve siyasi olaylar bakımından da önem arz eden bir şehir konumundadır.

Aşkın Temizi'nde **İstanbul, ahlakın, vicdanın, milletin mevcudiyetinin çürüdüğü, sokaklarında ve hastanelerinde insanların açlık nedeniyle öldüğü, başıbozuk idarenin yer aldığı önemli bir merkez** olarak ele alınır ve olumsuz yönleriyle gözler önüne serilir (1937: 63-64).

Bebek, İstanbul'un ana mekân olarak karşımıza çıkmasını sağlayan bir romandır. Eserde İstanbul'un ele alınması -ilk olarak- II. Abdülhamit yönetiminin merkezi olması hasebiyledir. Buradan çıkan keyfî bir emirle Ferhat, Trablusgarp'a sürülür. Haksız yere değişik yerlerde hapis hayatı yaşar. Bütün bunların nedeni Abdülhamit yönetimi, kaynağı ise İstanbul'dur.

Bir Şoförün Gizli Defteri'nde İstanbul, zenginlerle fakirlerin birlikte yaşadığı, orta tabakadan insanlara çok az tesadüf edilebilen, çok aç ve çok tok olarak genellikle iki çeşit insanın yaşadığı bir tezatlar şehri olarak ele alınır (1943: 59).

Romanlarda, o günkü İstanbul'un hemen hemen bütün gözde mekânlarına yer verilmiştir. Eserlerde **sıklıkla karşılaşılan ilçeler**; *Adalar, Beykoz, Bakırköy, Beşiktaş, Üsküdar, Beyoğlu, Eminönü, Eyüp, Fatih, Kadıköy, Sarıyer, Şişli*'dir. **Semtler;** *Kanlıca, Tarabya, İstinye, Emirgan, Rumelihisarı, Anadoluhisarı, Bebek, Çağlayan, Kandilli, Çengelköy, Çağlayan, Ortaköy, Kuzguncuk, Taksim, Kâğıthane, Aksaray, Topkapı, Haydarpaşa, Fenerbahçe, Göztepe, Suadiye, Erenköy (İçerenköy), Kozyatağı, Tepebaşı, Sirkeci, Ahırkapı, Demirkapı, Beyazıt, Florya, Kalamış, Ayaspaşa, Galata, Pangaltı*'dır. *Tatavla, Moda, Yeniköy, Sultanahmet, İhsaniye, Silahtarağa, İplikhane, Paşabahçe, Dolmabahçe, Balat Şemsipaşa, Şehremeni, Edirnekapı, Laleli, Kalender, Fındıklı, Mehterhane, Feriköy, Şehzadebaşı, Çapa, Vefa, Yakacık, Pendik Kasımpaşa, Tahtakale, Merdivenköy, Mecidiyeköy, Kuzguncuk, Harbiye,*

Kurtuluş, Yedikule, Arnavutköy, Tarlabaşı, Burgaz, Rami, Gedikpaşa, Zincirlikuyu, Kadırga, Cerrahpaşa, Nişantaşı, Unkapanı, Karaköy **romanlarda daha seyrek görülen, semtler**dir. Şehrin **doğal güzellikleriyle şöhret yapmış olan gezi, eğlence ve dinlenme mekânları ile tarihî ve kültürel değerleri bulunan yerler**i de ihmal edilmemiştir: *Boğaziçi kıyıları, Haliç, Emirgân ormanları, Göksu ve Kâğıthane dereleri, Terkos Gölü, sağlık amaçlı gidilen (sanatoryumluk) Yakacık ormanları, Adalar: Kınalıada, Heybeliada ve Büyükada* dış mekânlardır. **Tarihî kimliğiyle öne çıkarılan yerler**in önde gelenleri; *Anadolu Feneri, Rumelifeneri, Abdülhamit'in Yıldız Sarayı, Hürriyet Tepesi, Çamlıca tepesi, Kızkulesi'*dir. Eserlerde, İstanbul'un çok sayıda mekânına yer verilişinin altında yatan neden, kanımızca vaka hareketliliğini sağlamak endişesidir.

Romanlarda İstanbul'un içindeki mekânlar arasında da zaman zaman kıyaslamalar yapılmaktadır. *Tank-Tango*'daki gibi şehrin yangın yerleri ve viranelikleri ile yüksek sosyetenin yaşadığı yerler (köşk, konak, yalı) arasında bir mücadeleye, mekân mukayesesine şahit oluruz. Bu mukayese, sosyete âlemine ait yaşayış gözler önüne serilirken kendini daha fazla hissettirir. Beyoğlu gibi azınlıkların nüfus itibarıyla fazla olduğu, padişah ve yönetimine destek verenlerin çoğunluğu teşkil ettiği ilçe ve semtler ile şehrin manevi, millî kimliğine sahip çıkan ilçe ve semtler arasında da bir mukayese yapılır. Mukayesede ***Üsküdar, Fatih ilçeleri ile Beyazıt ve Aksaray* semtleri şehrin gerek millî gerekse manevi hüviyetini elinden bırakmayan mekânlar olarak önce çıkarılır.** Şehrin tabii güzelliklerine sahip dış mekânları, özellikle ormanları, kimi zaman Ankara'daki Beynam kimi zaman da İsviçre'nin Davos şehrindeki ormanlar ile kıyaslanır. Manş sahilleri bir bakarız Boğaziçi kıyılarıyla boy ölçüşür. Genellikle verem tedavisine muhtaç kalan kahramanlara gidilmesi tavsiye edilen kısımlarda söz konusu mekân mukayesesi kendini daha fazla hissettirir. **Şehrin bir de yazar tarafından Anadolu ile mukayesesi vardır. Bu noktada çeşitli imkânlar bakımından İstanbul öne çıkarılsa da Türk milletine zarar veren noktalarıyla mukayeseyi kaybeden taraf olur.** Zira yönetimden, **Mütareke'den ve savaştan kaynaklanan çeşitli buhranların, sıkıntıların kaynağı da yazara göre yine bu kenttir.** Mekân tasvirleri çoğunlukla, bahar ayına has özelliklerle beraber, tabii güzellikleriyle şöhreti yakalayan yerler (dış mekânlar) için yapılır.

İstanbul, romanlarda **Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi**dir. Bu yüzden padişahların da mekânı olan bir şehirdir. **Monarşi, mutlakıyet ve meşrutiyet rejimlerinin, yöneticilerinin idare yeri** yine burasıdır. Fakat yazar bundan hoşnut değildir. Ona göre bu tür idare şekilleri Türk milletini geri

bırakmaya başlamıştır. Yönetim, idari görevlerini yerine getiremez olmuştur. Bunlarla ilgili idari mekanizma, devlet kurumları köhnemiştir. Etrafına zarar vermekte, toplumu millî afetlere sürüklemektedir. Yazar, üstüne üstlük işgal devletlerine kucak açan ve vatanı parçalamalarına sessiz kalan hükûmetin şiddetle karşısındadır. Ona göre **tek kurtuluş, Cumhuriyet'**le gerçekleşecektir. Bunun için mücadele edilmelidir. Atatürk'ün izinden gitmeyi millî ülkü kabul eden yazar, bu yüzden Anadolu Hükûmeti'ne tam destek verir. Anadolu ile kıyaslamalarında İstanbul kaybeden taraf olur.

Romanlarda, İstanbul'un işgal kuvvetlerine boyun eğen, sempati duyan, onlarla iş birliği yapan idarecilerin veya sosyete mensuplarının, padişah yanlılarının şehri olarak gösterilmesi bir başka noktaya da dikkat çeker: **Millî Mücadele.**

Özellikle I. Cihan Harbi sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi, şehrin zaten çeşitli tezatlarla, haksızlıklarla, yolsuzluklarla dolu olan atmosferini daha da kötüleştirmiştir. Yazara göre bu durum şehri iyiden iyiye azınlıklar kenti hâline getirmiştir. İşgal kuvvetlerinin cirit attığı, onlara alkış tutanların, kayıtsızca destek verenlerin fazlalaştığı şehre karşı menfi bir tutum takınan yazarın, düşüncelerini aksettirişi de aynı perspektiftendir. Dolayısıyla İstanbul'dakiler tarafından, Anadolu'daki kurtuluş mücadelesi bir avuç asinin isyanı olarak görülmektedir. Atatürk'e gönülden inanan roman kahramanlarının da fırsat bulur bulmaz Anadolu'ya geçmelerinin sebebi, yazarın düşünceleri doğrultusunda hareket etmeleri istendiği içindir.

Mütareke İstanbul'unu, eserlerine aksettirirken yazarın çeşitli üzüntülerine de şahit oluruz. İttihat ve Terakki yönetiminden kaynaklanan çeşitli hatalar, süren savaşlar, şehrin 16 Mart 1919 tarihinde İtilaf Devletlerine mensup askerlerce işgali, beraberinde bir sürü siyasi, sosyal meseleleri ve ferdî ıstırapları da getirmiştir. Milletine alabildiğine sevgiyle bağlı olan ve realist anlayışla eser vermeye çalışan yazar, o günlerin içinde yoğrulan biridir. Hâl böyle olunca, yazarın çevresinde gördüğü ferdî ve içtimai ıstırapları, çeşitli sosyal meseleleri, savaşın getirdiği üzüntü ve buhranları, bunların fertler üzerindeki olumsuz etkilerini eserlerine aksettirmesi, onun için âdeta millî bir vazife hâline gelir. İstanbul'dan bütün bir yurda dağılan Mütareke dalgası, savaş atmosferi, antlaşma ihlalleriyle gerçekleşen işgaller, yazarı derinden üzer. Romanlarında derinlemesine işlemesine neden olur. Bu noktada İstanbul'u bütün meselelerin kaynağı olarak görür ve aynı perspektif doğrultusunda işler.

Yazarın romanlarında **İstanbul**'u ele alırken, **fertlerin psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik düşüşlerine etkide bulunan bir şehir** olarak göstermeye gayret ettiğini de görürüz. *Bir Kızın Masalı*'ndaki başkahraman İlki

Yalpa, buna güzel bir örnek oluşturur. Yüksek tahsil görme ümitleriyle geldiği İstanbul, cinayet işlemesine sebep olan bir şehir olarak gösterilir. Cinayet sonrası suçluluk duygusuna sürüklenen İlki'nin başına gelenler, babasının vefatına da neden olur. Yaşadığı olaylar, İlki'yi genç yaşta yıpratır. Dolayısıyla İstanbul'un gerek psikolojik gerek sosyolojik gerekse fizyolojik bakımdan fertler üzerindeki olumsuz etkilerine şahit oluruz. Bu noktada yazar, mekân-insan ilişkisini gözler önüne serer. Büyük şehir, genç bir kızı ve ailesini acımasızca yutar. Bunda çeşitli yozlaşmaların mekânı olan İstanbul'un payı büyüktür.

İstanbul, halkçı yazara göre kumarın, rüşvetin ve fuhuşun da merkezi olan büyük bir şehirdir. Özellikle Mütareke yıllarında genç kızları tuzaklarına düşüren kadın tüccarlarının çoğalması, fuhuşu alabildiğine körükler. *Zekeriya Sofrası*'ndaki Maviş, onlar tarafından hazırlanan paravan tuzak nedeniyle beyaz kadın tacirlerinin sermayesi hâline getirilir. *Zekeriya Sofrası*'nda yazar, İstanbul'un **sosyete âleminde yaşanan birtakım çarpıklıkları, istismar edilen dinî inançları, saptırılan dinî itikatların** yeri gelince insanın hayatına bile mal olacağı mesajlarını da vermektedir.

Sosyete âlemi, yazarın romanlarında sıkça işlediği bir kesimdir. Onun romanlarında karşılaştığımız sosyete âlemine mensup kahramanların çoğu **aşırı Batı hayranı, Batı taklitçisi, kendi dilini konuşmaktan utanan, kumar oynayan, eğlenceye düşkün, yasak ilişkilere meyilli, içki içmeyi seven, fuhuş yapan, Millî Mücadele için çırpınanlara kötü gözle bakan ve onları bir avuç çapulcu sürüsüne benzeten insanlardan mürekkeptir.** Bazen sosyete âlemi, uluslararası kadın tacirleri tarafından düzenlenen davetlerle de karşımıza çıkar. *Zekeriya Sofrası*'nda Prenses Haneşka kimliğiyle okur karşısına çıkan kahraman, aslında uluslararası kadın satıcılığı yapan çetenin üyelerindendir. Düzenlenen Zekeriya Sofrası, çete üyelerinin ağlarına düşürebilecekleri avları yanıltmak için kurdukları bir paravandır. Yine Aka Gündüz'e göre sosyete âlemi, memleketi sülük gibi emenlerin oluşturduğu bir topluluktur ve olumsuz tarafları oldukça fazladır.

Bu Toprağın Kızları'nda "Salon Kızı" başlığı altında maceraları anlatılan Fahriye'nin üvey annesi Mesude Hanım; ***Odun Kokusu***'nun kahramanlarından Jülide Hanım ile Prenses Şekibe (Enfes) Hanım; ***Tank-Tango***'daki Ömer'in Paşa dayısı, kızları Suzan ve Nazan ile Nedime Hanımefendi; ***Çapkın Kız***'daki Hayret Bey, İhsan Bey; ***Yaldız***'da Anadolu yakasındaki sultan yalısında bulunan şehzade; ***Onların Romanı*** adlı eserin üçüncü faslındaki Veli Bey ve hanımı; ***Üç Kızın Hikâyesi***'ndeki Betigül'ün annesi ve babası, Sebüktüran Bey; ***Üvey Ana***'daki Kardiyak Emin Bey, kızı Bibi (Binnaz), Ebcel Fikrünnas Bey, Şeküre

Finnur Hanım, Mervan Tebellür Bey, Perran Etfal Hanım, Mehveş Gaffar Hafız, Pervaz Finnur Bey, Pervane Cünban Hanımefendi, Eslem Minnar Bey, Affan Perviz Bey; ***Çapraz Delikanlı***'daki Müjgan, Kerim, Muallâ Hanım ile kocası, Nerime ve Kerime Hanımefendiler, Benzigül; ***Zekeriya Sofrası***'ndaki Birsin Alpagot, Bayan Cansever, Mennan Kıranta, Mösyö dö Şövalef, Ras Feddan; ***Giderayak***'taki Meli, Bayan Dallı, Bayan Düren, Dümbale Hanım, Cünban Hanım, Bayan Dümbelek; ***Yayla Kızı***'ndaki Nuri Bey, Perihan Hanım; ***Bir Şoförün Gizli Defteri***'ndeki Çiler (Paşa kızı Çilek), Nedim Bey ve son olarak ***Sansaros***'taki Mal Müdürü ile hanımı romanlardaki belli başlı sosyetik tiplerdir.

Yazarın genellikle olumsuz yönleriyle gözler önüne serdiği **sosyete âlemi fuhuş yapan, pahalı kıyafetler içerisinde nadide pırlantalar taşıyan, kendilerini bütün memleket insanlarının üstünde gören *"skolastik parazitler"*dir ki bunlar, memleketi âdeta sülük gibi emen insanlardır** (*Tank-Tango*, 1928: 220). Özellikle, gündüzleri gazetelerde boy boy resimleri çıkan ve şık salonlarda zarafetleriyle, güzellikleriyle istiridyeye benzetilen sosyete hanımları, aslında içlerinde inci bulundurmayan, çiğ, bayat ve zehirli birer istiridyedir (Hicran, 9). Tespitlere örnekler şunlar olabilir:

> *"... Büyük sosyetede fuhuş, saray merasimi ile başlar ve Ayvansaray merasimi ile sona erer. Bir saat önce hanımefendilerin efendileri unutuldu, bir saat sonra hanımlar hatıra gelmedi ve artık Enfes be! Bana bak Jülide! Ulan Ahmet! Halt etme İrfan! başladı. Bütün iyi, zarif kelimeler kaçmış, yerlerini ağdalı bir argo tutmuştu."* (Odun Kokusundaki *Hicran*, 1938: 8).

Yazar, sosyetede dönen dolapları, onların fuhuş bataklığı içerisinde yaptıkları işleri gizlemek için zaman zaman uydurma akrabalık bağları kullandıklarına da dikkat çeker:

> *"Kibar fuhşun yırtık perdesi olan bu (kuzinlik), onlarla temiz âile arasına da gerilmişti." (Odun Kokusundaki Hicran*, 1938: 13).

Yazara göre sosyetedeki fuhuş, genellikle geceleri yapılmakta, gündüz olunca, yüksek tabakaya mensup bu kişiler "dil ve muaşeret maskesi"ni takınmaktadır:

> *"Gündüz olmak üzereydi, tabiî yüksek sosyete fuhşu, gündüzlük dil ve muaşeret maskesini takınmalıydı. Onun için ikisi de lâubalîlikten, akşamkilikten adım adım ayrılıyordu. Fakat ikisinin içinde de aynı üzüntü vardı, sahteliklerini biribirine anlatmaktan, saklamaktan doğan üzüntü..." (Odun Kokusundaki Hicran*, 1938:

Hicran: 16)

Aka Gündüz'ün yüksek sosyeteyi yerdiği eserlerinden biri de *Tank-Tango*'dur. Romanda bu yerginin, roman kahramanlarından Bihter (Tango) tarafından yapıldığına şahit oluruz. Bihter'in sergilediği davranış oldukça çarpıcıdır. Çünkü o da sosyeteye dâhil olmuştur. Aynı âlemin içerisindedir. Ne var ki kendisini hiçbir zaman onlardan hissedememiştir. Tango Bihter'in ağzından dökülen ve ağır tenkit yüklü ifadeler şöyledir:

> *"İstanbul'un bir hususi muhiti vardır ki, kendilerini bütün memleket insanlarının üstünde görürler. Bunlar skolastik parazitlerdir ki kumperyala yaslanıp memleketi emerler."* (1928: 220)

Aka Gündüz'ün sosyeteye, maddi ihtiraslar peşinde koşanlara, iffetsiz olduğu hâlde iffet satanlara, faziletsiz oldukları hâlde fazilet sahibi kesilenlere ve asalet düşkünlerine olan kızgınlığı da mevcuttur. İki örnek verelim. İlk örnek Okan'ın, ikinci örnek ise Aykız'ın ağzından söylenen ifadelerdir:

> *"Eğer mevki sahibi birisi olsaydım, düşecektin değil mi iffetli kadın! Limuzine binmeyen mahalle kızları vardır ki sırf afif oldukları için Belediye defterine geçerler. Ve limuzinden inmeyen hanımefendiler de vardır ki sırf limuzinden inmemek için belediye defterine inmezler."* (*Çapraz Delikanlı*, 1938: 17)

> *"İffetsizlik için iffet satanların berbat faziletleri ve faziletsiz asaletlerine inat, sana yemin ederim ki Aykız, kardeşsiz yaşamayacaktır."* (*Çapraz Delikanlı*, 1938: 158)

Zekeriya Sofrası adlı romanda yazarın sosyetedeki hanımları yerdiği ifadeleri de bulunmaktadır. Sofralı olarak Maviş ile Zekeriya Sofrası'na katılan Mustafa'ya yazar tarafından söyletilir:

> *"- Aynı şey. Bu nasıl sosyete böyle? Kuşdilinde, Kalpakçılar başında, Direkler arasında erkek kadına söz atar. Burada kadınlar erkeğe tecavüz ediyorlar."* (*Zekeriya Sofrası*, 1944: 115)

9. Aka Gündüz'ün Millî Mücadele'nin önderini *Dikmen Yıldızı*'nda yarı destansı yarı insan bir kahraman olarak gösterdiğine şahit oluruz. Millî Mücadele'nin efsanevi önderi Mustafa Kemal'den bahsederken ***"Kızıl Saçlı Çankaya Kartalı"***, *Yaldız* adlı romanda da ***"kızıl saçlı zafer kartalı"*** olarak adlandırması da son derece dikkat çeken çarpıcı bir noktadır:

"'O kızıl saçlı zafer kartalı'nın yuvası, yeşil ağaçların arasında görülüyordu." (Dikmen Yıldızı, 1940: 24)

10. Romanlarda genel olarak Cumhuriyet rejimi ve beraberinde gelen yeni değerler savunulmuş bunlarla ilgili çeşitli mesajlar verilmiştir. Cumhuriyet'in erdemli yönleri yüceltilmiş, mutlakiyet, monarşi gibi yönetim şekilleri eleştirilmiştir. Bu noktada, hemen belirtilmesi gereken bir husus vardır. O da, yazarın Osmanlı yönetimi hakkındaki hükümlerinin olumsuzluğudur. Başta II. Abdülhamit olmak üzere, Damat Ferit Paşa, padişahın "mîr-i mirân" sıfatıyla başıboş dolaşan Nedim Paşa gibi devlet erkânına mensup kişiler -bazen şiddetle- yerilir. Sema Uğurcan'a göre o, takındığı bu olumsuz tutumda, *"biraz da mensup olduğu devir ve neslin etkisinde kalmıştır."* (1987: 40)

11. Romanlarda ele alınan "sosyal zaman" da önem kazanır. Yazarın romanları incelendiğinde, ele alınan sosyal zamanın önemli olduğu görülür. Bu yönüyle, romanların ayrı bir yeri olduğu kanısındayız. Çünkü **yaşanılan devri tarihî, siyasi ve içtimai olaylarıyla canlı bir şekilde gözler önüne sermektedirler.** Dolayısıyla okura ya da araştırıcıya, panoramik bir bakış açısı sağlamaktadırlar. Yakup Kadri'nin *Ankara* adlı eserinde olduğu gibi. Bahsettiğimiz önemde, **yazarın imparatorluktan millî bir devlete geçiş döneminde yaşamasının** da payı büyüktür. Peyami Safa'nın yazar ve nesli için söylediği sözler akla gelmektedir:

> *"Bunlar öyle benzersiz bir tarih neslinin çocuklarıdır ki, eşlerini bir daha hiçbir gelecek nesil göremeyecektir. Her insan az çok fakat mutlaka orijinaldir, başkasına benzemez. Fakat böyle tarihin en canlı tasfiye ve istihale devirlerini yaşamış, heyecanlarını ve fonksiyonlarını paylaşmış nesilleri ötekilerden ayıran noktalar o kadar çoktur ki, onlara hiçbir nesle sahip olmayacak bir istisna değeri kazandırır."* (Yücebaş, 1959: 54)

12. Romanlarda yazar, Türk milletini felaketlere düşürenlere karşı hayli acımasız bir tavır takınır ve sözünü emanet ettiği bazı kahramanları da ona göre konuşturur. Bu nedenle Kurtuluş Savaşı'nın ve Millî Mücadele'nin önemli bir yeri vardır Anadolu'nun halkı başta olmak üzere, Türk milleti yüceltilirken, saraya ya da yönetime mensup kişiler şiddetle eleştirilir. Türk ordusu ve Mehmetçik, Millî Mücadeleye gönül verenler kahramanlıkları, cesaretleri ve fedakârlıklarıyla gözler önüne serilir.

13. Romanlarda **Millî Mücadele'nin büyük önderi Mustafa Kemal Atatürk, değerli komutanları İsmet İnönü, Kâzım Karabekir, Fevzi Çakmak gibi devlet adamlarına da yer verilmiştir.**

14. Bazı romanlarda, **özellikle popüler roman yazarları başta olmak üzere çeşitli şair ve yazarlara da tesadüf ederiz:** *Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Rasim, Yakup Kadri, Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Yahya Kemal, Nazım Hikmet* gibi.

15. Yazarın **romanlarındaki kahramanlara bakıldığında her kategoriden, her meslek grubundan ya da toplumun her kesiminden, çeşitli statülere sahip insanlarla karşılaşmak mümkündür:** İnkılapçılar, dejenere sosyete mensupları, Osmanlı-hilafet-padişah taraftarları, köylüler, batıl itikatların peşinde sürüklenen cahil insanlar, ülkücü (idealist) gençler, Türklük şuurunu ve bilincini taşıyan insanlar, Atatürk ve Cumhuriyet taraftarı olan vatanperverler ile bunlara karşı olanlar, eşkıyalar, kokain başta olmak üzere çeşitli uyuşturucu kullananlar, viranelerde yaşayanlar gibi. Sema Uğurcan tarafından yapılan tespit tam yerindedir:

> *"Aka Gündüz, yarattığı bu çeşitli sınıflara mensup kahramanlar ile, büyük bir değişme geçiren Türk cemiyetinin panoramasını çizmek istemiştir."* (1987: 38)

16. Mondros Mütarekesi ve İstanbul'un işgali yazarı derinden üzer. Diğer yandan da Anadolu'da başlayacak olan mücadelenin müjdesi olan haberi bizzat Millî Mücadele'nin başına geçecek olan Mustafa Kemal'den alması da içine bir ferahlık gelmesini sağlar.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle beraber, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı topraklar işgal edilir. İtilaf Devletlerinin en büyük dayanakları, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan **Mondros Mütarekesi'**dir. **16 Mart 1919'da İstanbul çeşitli bahanelerle işgal edilir.** Memleket çeşitli milletlere mensup insanlarla dolar. **Aka Gündüz, Millî Mücadele'nin içinde bizzat yer alanlardandır. Çok sevdiği Gazi Mustafa Kemal ile yakından tanışmaktadır.** Mondros Mütarekesi'yle ilgili bilgilerin de bulunduğu Millî Mücadele anılarından biri şöyledir:

> *"Milli Mücadeleye ait hatıralarımdan bir kaçını hülasa edeyim; Bir gün Şişli'de bir evin küçük bir odasında Gazi, Cevat Abbas, ben oturuyorduk. Hane sahibi bir iş için odadan çıkmıştı. Gazi'nin gözlerinde bir mavi şimşek yandı ve uzunca süren bahsi şu*

mealde bir cümle ile bitirdi: 'Mondros Mütarekesi her tarafı işgale müsaittir. Bunun önüne geçmek ve memleketi kurtarmak için İstanbul'dan uzaklaşmak lazımdır...'

***O gün içime dolan ferahı** işte şimdi bugün sana söylemeğe muvaffak oluyorum."* (1959: 26)

17. Aka Gündüz, İstanbul'un işgal edildiği günlerde, yazdığı Millî Mücadele yazılarından dolayı tutuklanır ve İngiliz Siyasi Bürosu'nun bulunduğu Arapyan Hanı'na götürülür. Cezası kesinleştikten sonra **Malta'ya sürgüne yollanır.** 16 Mart'ta tutuklanan ve Nisan ayında Malta'ya sürülenler arasındadır. Sürgün numarası 2791'dir. Bilâl Şimşir'in *Malta Sürgünleri* adlı eserinde, yazar şöyle tanıtılır:

"1920 yılı Nisan ayında bu sürgün numaralarına yenileri eklenir. Arzulanmayan milliyetçilerin İstanbul'dan Malta'ya sürülmeleri devam eder. Mart ayında 20 kişi sürülmüş olduğu halde, Nisan ayı boyunca dört kişi Malta'ya gönderilmiştir. Bunların numara sıralarına göre adları şöyledir:

2791-Enis Avni (Aka Gündüz): Sürgün gazeteciler grubundandır. "Alay" dergisi baş yazarı olarak tutuklanmış, yalnız başına adaya sürülmüştür. "Arzulanmayan milliyetçiler" arasındadır. Askeri makamlarca tutuklatılmış, 9 Nisan 1920 günü Malta'ya varmıştır."[9]

18. Aka Gündüz'ün romanlarında yer alan şahıslar arasında sıkça karşılaşılan bir kesim, Millî Mücadele'ye katılanlarca oluşturulur. Dolayısıyla yazar, Millî Mücadele'ye gönül vermiş, vatan ve milletin Atatürk ile kurtulabileceğine iman etmiş, düşmanı yurttan atmaya azmetmiş, yurdunu işgalcilerin elinden kurtarabilmek için maddi ve manevi imkânlarının tamamını seferber etmiş, üzerine düşen fedakârlıkları hakkıyla yapmış herkese romanlarında yer vermeyi âdeta kendine vazife bilenlerdendir. Onun

---

[9] Şimşir, Bilâl (1985). *Malta Sürgünleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 182; Özakman, Turgut (2000). *Vahdettin, M. Kemâl ve Millî Mücadele (Yalanlar, Yanlışlar, Yutturmacalar)*, 3. bs. Ankara: Bilgi Yayınevi, 332.
Aka Gündüz, daha sonra Mustafa Kemal'in ve yeni kurulan hükûmetin girişimleriyle Malta'dan kurtarılır. Onların kaçacakları tarih ustaca hesaplanmıştır: 6 Eylül (Malta'nın büyük dinî bayramlarından olan San Glea bayramının olduğu gün). Böylece Tophane rıhtımından bir harp motoruyla Malta'ya gönderilen yazar, mürettebatın haricinde on iki kişilik bir vapurla buradan ayrılır. Daha ayrıntılı bilgi için bk. Aka Gündüz (29 Ekim 1934). "Mütareke'de Malta'ya Nasıl Sürüldük?". *Haftâ*.

romanlarında toplumun her kesiminden insanla karşılaşıldığını söylemiştik. Hâl böyle olunca roman kahramanları arasında "büyük inkılâp" ta çalışan cesaretli, gözü pek, bileği sağlam, gerektiğinde vatan uğrunda her türlü meşakkate göğüs geren insanımıza rastlanılması da doğal bir durumdur. Romanlarda "Türk büyüklüğünü ve faziletini" temsil eden kahramanlar da mevcuttur (Doğan, 1989: 13).

Romanlarda, **Millî Mücadele yanlısı olan kahramanların karşısında, Anadolu'daki kurtuluş hareketini, onların düşmana karşı dişiyle tırnağıyla gerçekleştirdiği direniş mücadelesini bir avuç asinin isyan hareketi olarak niteleyenler de vardır.** Bu tür kahramanlar, Mustafa Kemal'in yaptığı inkılaplara karşı olan kişilerdir. Bunların, zaman zaman sosyal mevkiini kullanarak saf ve masum insanları aldatan, "din elden gidiyor" sloganı ile bağnazları körükleyen insanlar olduğunu görmek mümkündür. *Aşkın Temizi*'nde "Hırsız Kadı" namıyla tanıdığımız kahraman, adaletsizliklere göz yuman, çıkar düşkünü, rüşvet, torpil gibi işleri kendine meslek edinen, masum insanlara korkusuzca iftiralar atan, askerde babaları şehit olanlara bağlanan maaşlara bile göz diken bir ahlaksızdır. Ülke çapında yapılan inkılaplara karşı çıkanların çoğu, eski yönetim taraftarıdırlar. Kimileri de işgal devletlerinin ülkeyi yönetmesi arzusundadır.

Yeni rejim taraftarı, Atatürkçü, onun inkılaplarını gönülden benimsemiş, ona sonuna dek destek veren, vatanını ve milletini seven, hürriyet âşığı, istibdat karşıtı, Türklük idealini taşıyan cesur kimseler vardır. Hatta söz konusu şahısların bazıları, yazarın sözünü emanet ettiği kişilerdir. Kahramanlar arasında idealize edilenlerle de karşılaşmak mümkündür. Mücadeleye katılan kahramanların kimileri gerçek hayatta iken yazar tarafından fiktif âleme alınarak kurgu kahraman şeklinde karşımıza çıkarılmış kimileri de Millî Mücadele'nin gerçek komutanları olarak gereken rollerini üstlenmişlerdir.

Aka Gündüz'ün romanları arasında, **Kurtuluş Savaşı'nın ve Millî Mücadele'nin anlatıldığı, diğer bir söyleyişle bu topyekûn direniş ve hayatta kalma mücadelesinin derinlemesine işlendiği eserler (kronolojik olarak) şunlardır: *Dikmen Yıldızı*, *Tank-Tango*, *Yaldız*, *Yayla Kızı* ve *Bir Şoförün Gizli Defteri*.**[10] Sıraladığımız eserlerde gerek birinci dereceden kahramanlar arasında gerekse ikinci dereceden veya üçüncü dereceden (figüratif/figüran) kahramanlar arasında Millî Mücadele için çalışmış, gözünü budaktan sakınmayan cesur ve fedakâr insanlar bulunmaktadır. Vatan işgal

[10] Kronolojik sıralama, yazarın kitap olarak basılan romanlarına ait tarihlere göre yapılmış, tefrika romanları dikkate alınmamıştır.

altına girince kurtuluş için çırpınan, milletini esaretten kurtarabilmek düşüncesiyle akla, hayale gelmeyen taktikler sergileyen, cesurca atılımlarda bulunan, lüzumu hâlinde canlarını seve seve feda eden, şehadeti ve gaziliği en yüce mertebe bilen, Atatürk'ün hizmetinde çalışmayı en büyük gurur addeden, kurtuluşun Mustafa Kemal ile kazanılabileceğine iman etmiş, Gazi'nin tek bir emriyle düşman saflarına dalan ve geride bıraktığı nişanlısına bile -vazife aşkıyla aldığı görevin hassasiyetine istinaden- haber vermeyen kahramanlar göz ardı edilmemesi gerekenler arasındadır. Çünkü **Aka Gündüz'ün romanlarının bir özelliği de Millî Mücadele yıllarını, Kurtuluş Savaşı'nı ve o dönemin sıkıntılarını canlı sahnelerle gözler önüne sermesidir.** Dolayısıyla, onun romanlarındaki kahramanlar arasında Millî Mücadele'ye destek veren ya da bizzat katılan kurgu kahramanların olması da yadırganmamalıdır.

19. Yazar, Millî Mücadele'yi destekleyen herkesin güvendiği, cesaretine, fedakârlığına hayran olduğu, yürekten bağlı olduğu *"Türk kızı"* imajı sayesinde Millî Mücadele'nin sembolü olan ve özellikle *Dikmen Yıldızı*'nda şehirli, aydın ve modern kadının, Anadolu kadını ile birleşmesinin timsali olarak Yıldız'ı gösterir. Cephe gerisinde iken ordusuna hizmet eden, düşmandan kaçan kadın ve çocuklardan mürekkep kafileye başkanlık yapan, askere moral veren de yine odur. Aka Gündüz'e göre Yıldız, Ankara Dikmen bağlarında bir yıldız olarak doğmuş, daha sonra Millî Mücadele'nin sembolü hâline gelmiştir. Cesurdur. ***"Kahraman ruhlu"***dur (Uğurcan, 1998: 41-42). Gazi Mustafa Kemal'in ona hitabı; ***"Türk Kızı"***dır. Millî Mücadele'nin gerçek kahramanları arasında Dikmen Yıldızı tarafından temsil edilen bu *"Türk kızı"*nın payı hayli büyüktür. Millî Mücadele'yi destekleyen herkesin güvendiği, cesaretine, fedakârlığına hayran olduğu, yürekten bağlı olduğu "Türk kızı" yine odur. Sesi, imanın içten dışa vuran kudretini aksettirir. Onun sesi, ***"Türk'ün sesi"***dir. ***"Bakışlarıyla imanlara ateş veren, söyleyişleriyle kalplere kuvvet dolduran, hareketleriyle heyecan dağıtan"*** yine *"Dikmen Yıldızı"*dır. O, vatanın selameti uğruna yapılacak hizmeti liyakatle yerine getirebilmek için çelik gibi bir iradeye, vücuda ve sinir sistemine sahiptir. Zafer sonrasında öğretmenlik yaptığını da öğrendiğimiz Yıldız, Türk İstiklal Harbi'ne kadar hemcins olmalarına rağmen birbirinden ayrı duran şehirli ile köylü kadınının birleşmesinin en güzel örneği olarak okur karşısına çıkar (Uğurcan, 1998: 33-44). Yıldız, eserin başlarında kürk mantolu, sonlarına doğru ise kahverengi eşarp, aynı renkte bir tayyör ve topukları yüksek kiremit renkli iskarpinleriyle tanıtılır. Yazara göre o, karakteri güçlü, eğitimi iyi, güzelliği emsalsiz bir Türk kızıdır ve idealdir. O, yazarın aklındaki Türk kızıdır.

Ud, piyano ve keman çalar. Satranç oynar. Mürebbiyelik yapabilir. Gerektiğinde hasta bakıcı olabilir. Silah kullanmada ustadır. Hayli güçlüdür. İleri görüşlüdür. Moderndir. Başta Mustafa Kemal olmak üzere herkes tarafından tanınan, sevilen, sayılan, takdir ve hayranlık duyulan biridir. Vatanı bütün sevgilerin üstünde bir sevgiyle sever. Bütün vasıfları göz önüne alındığında Yıldız'ın idealize edilen, Türk kızı ve kadınının sembolü hâline getirilen bir kahraman olduğuna tekrar tekrar şahit oluruz.

20. Aka Gündüz'ün ***Dikmen Yıldızı*** **romanında Mustafa Kemal, diğer Millî Mücadele romanlarından daha sıkça olarak yer alır. Kimi zaman görünerek kimi zaman da adından söz ettirerek okur karşısına çıkar. Eserde yarı efsane, yarı gerçek bir çehre olarak görülen Atatürk, şahsının haricinde fikirleriyle de kendini hissettiren bir kahramandır. Atatürk'ün ince ruhlu bir insan olduğuna, Yıldız ile Murat'ın düğünleri için sürpriz yaparak düğün davetiyelerini hazırlatacak kadar nezaketini ve kibarlığını öğrendiğimizde, duyarlı bir yürek sahibi olduğuna da eserin son sayfasında -her ne kadar iki nişanlıya belli etmese de- kavuşma sahnelerini görünce gizliden gözyaşı döktüğünü gördüğümüzde şahit oluruz. Dolayısıyla aynı eserde gözleri dolan, sessizce ve gizlice ağlayan, kimseye belli etmemeye çalışarak gözyaşlarını silen bir Atatürk ile de karşılaşırız. İnsani yönleriyle de yüceltilen bir Millî Mücadele önderi karşımızdadır.** Bu romandaki diğer kahramanlar cereyan eden olayları zaman zaman onun bakışıyla yorumlar. Yazara göre **Atatürk** ***"Türk'ün timsali"***dir. En son ve en üstün kararları, hükümleri veren en büyük insandır. Aynı zamanda **İsmet İnönü ve Rauf Orbay** da Atatürk'ün silah arkadaşları olarak yerlerini alırlar. Özellikle İsmet İnönü, Millî Mücadele'nin gerçek komutanlarından biri ve İnönü zaferlerinin muzaffer komutanı olarak kendini hissettirir.

Yaldız adlı eserde de Atatürk'ten bahsedilir. **Mustafa Kemal'in değişik yerlerde fikirleriyle, zaferleriyle kendini hissettirmesinden başka, çehre itibarıyla ve fizik olarak roman kahramanları arasındaki yerini aldığına şahit oluruz.** Millî Mücadele'ye gönül vermiş ve Mustafa Kemal'i önderleri olarak görmüş gizli teşkilat üyeleri Umur, Eligül, Gülören ve Müfehham okur karşısındadır. Eserde mutlak zaferi sağlayacak destani bir kahraman, bitip tükenmek bilmeyen iman kaynağı olarak bütün milliyetperverlere hitap ettiğini gördüğümüz Atatürk'ün beşerî vasıflarına da yer verilir.

Eligül, Umur'a mektup yazarak yaşadıklarını, gördüklerini, çeşitli ziyaret ve tanışmalarını anlatır. Eligül gibi her kurtuluş mücadelesi neferini titreten, sonsuz gurur kaynağı addedilen bir tanışma, Seryaver Salih Beylerin evinde

yaşanmıştır. Bu evde Gazi'yi çok yakından görme imkânını yakalayan Eligül, Mustafa Kemal'in insani yönlerinden de bahseder. Mektuptaki ifadeler gayet açık olduğu için aynen alıyoruz:

> *"...Evvelki gece Seryaver Salih Beylere davetli idik. Çocuğunun sünnet düğünü vardı. Gazi'yi orada çok yakından gördüm. Görmesem de olurmuş. Çünkü annesini birkaç defa yakından gördüm. O kadar birbirine benziyorlar ve o kadar birbirini seviyorlar ki...*
>
> *Bilmem ki doğru mudur fikrim? Gazi'nin büyüklüğünde, bu ölçüsüz ana sevgisinin büyük tesiri olacak. Muhakkak ki o, büyük bir aşk sevgisinin karşısına bulunmamış, fakat ona mukabil bir ana aşkına mazhar olmuş ve muhakkak ki kadını yalnız annesinin hüviyetinde sevmiş...*
>
> *Annesine (Ana) diyor.*
>
> *Ah Umur. Bu (Ana) tabiri ne derin, ne anlaşılmaz bir sevgi enginidir! Ana! Ana!*
>
> *Sonra bizim ifademiz: Anne! Anne! Ne yavan, ne kopacak pamuk ipliği gibi bir ses: Anne!*
>
> *Hâlbuki (Ana) deyince gönülden taşan bir dalga âhengi duyuluyor. Bir de ona, ara sıra, Gazi gibi bir de (Be) ilâve edilince...*
>
> *Davetliler içinde oynayanları, gülenleri, eğlenenleri göstererek birdenbire:*
>
> *- Ana be! dedi. Bu çocuklarını görüyor musun? İşte bunların neşesi hiçbir zaman bozulmayacak!*
>
> *İçime bir tas, serin ahududu şurubu boşandı zannettim. Bu ince keyifli çocuklar demek, bütün millet demekti.*
>
> *Ve demek ki o, bizim neşemizin hiç bozulmayacağına iman etmiş ve bunu anasına müjdelemişti.*
>
> *Bu satırları yazarken o dakikadaki neşeyi duyuyorum ve sizi düşündükçe hakikaten eksilmeyeceğine iman ediyorum."* (1930: 102-103)

Aynı eserde Mustafa Kemal ile Eligül arasında geçen karşılıklı konuşmadan, Gazi'nin insanların dertlerine deva bulmak için çareler arayan, yanlış davranışlarda bulunanları uyaran, onlara doğru yolu gösteren, hassas ruhlu bir insan olduğunu öğrenmek de mümkündür. Umur'un cepheden

döndükten sonra aldığı gazilik yaralarını gören Eligül, evlenmekten vazgeçer. Bundan haberdar olan Mustafa Kemal, Eligül ile yaptığı sohbette ona hatalarını gösterir ve genç kızın Umur'a geri dönmesini sağlar. Sohbet konuşmalarından iki kısmı aşağıya alıyoruz:

"- Vaziyeti haber alır almaz çok muztarip oldum Eligül Hanım. Bunun derecesini yüksek hassaslığınızla tayin edebilirsiniz.

-Haklısınız Paşam. Teessürünüzü ta'dil için elimden gelen bütün fedakârlığı yapmaya hazırım.

- Yalnız birkaç sözümü dinlemeniz kâfidir Eligül Hanım.

- Sözlerinizden herhangi bir teklif manâsı çıkmayacağına eminim Paşam.

- Kat'iyyen emin olunuz. Sözlerime en dar, fakat en vuzuhlu bir çerçeve intihap edeceğim.

-Bilirsiniz ki bütün güzîde maiyetim arasında Umur en seçilmişlerdendir. Bu genç zabitin kahramanlığına, vatanseverliğine ait hikâyeleri, edebiyatçılara terk ediyorum. Size yalnız bu dar çerçeve içinde geniş, vazıh ve muhteşem manzarayı gösteriyorum. Zafer harbinden dönen Umur'a bakınız! Yüzünde, elinde ve ayağında göreceğiniz ve başkalarının sakat lûgatını kullandığı şeyler hep birer kahramanlığın nişaneleridir.

- Bunu hiçbir zaman inkâr etmem Paşa Hazretleri.

- Fakat bu nişanelerden evvelki vaziyeti inkâr etmiş olmuyor musunuz?

- .....

- Bir kahramanla, böyle bir kahramanla izdivaç etmek eğer sizin gibi güzide bir Türk kızının harcı değilse, buna kani olmaktansa bütün mazimden tecerrüt etmeği cana minnet bileceğim.

- Öyle konuşuyorsunuz ki Paşam, salonda başka birisi bulunup işitecek olursa beni mutlaka bu toprağın en hissiz, en fena kızı telakki edecek... Fakat ben böyle değilim. Yaşadığımız muhtelif muhitler beni hiç değiştirmemiştir. Umur'un yara yerlerinde mündemiç olan âli kıymet ve manayı takdir ederim Paşam.

Ben vatansever bir kızım. Ben milliyetçiyim. Ben heyecanlı ve fedakârım. Yalnız hayatta ilk defa hakikatle karşılaşıyorum. Siz ki hayatınızı baştan başa hakikatler içinde geçirmişsinizdir, beni

elbette çok iyi anlarsınız. Size her şeyi söyleyeyim mi?

- Sizden zaten onu bekliyorum.

- Ben Umur'u çok seviyordum. Ben zannediyordum ki dünyada her şey olur, her şey yıkılır, fakat Umur'un aşkı genç ve derin kalbimden bir yere gitmez.

Evet, müsaade ediniz, ağlıyorum. Bu gözyaşlarım size feci bir hakikati söylemekten değil, Umur'dan ayrıldığımdandır.

Her ilk seven kadın gibi ben de bunu ebedî sanmışım. Fakat bir Umur bir deste kemik halinde dönünce düşündüm, düşündüm, içimde bir hakikat doğdu ki ben... Ben Umur'u değil, güzel çehresini ve güzel endamını seviyormuşum. Ben Umur'u değil, manevî ve şerefli Umur'u değil. Fizyolojik güzel olan Umur'u seviyormuşum. Bütün ateşim heyecanım ona karşı imiş..." (1930: 150-151)

Atatürk, *Yaldız*'daki Eligül ile aralarında geçen bu sohbet esnasında gerekli telkin ve uyarıları yapıp gerçeği bulmasını sağladığı Eligül'ün hıçkırıklara boğulduğu esnada ağlayıp açılması için onu sessizce yalnız bırakacak kadar da anlayışlıdır:

"Ben yaldızın kızıyım. O kadar ki Umur'dan kaçar kaçmaz Müfehham'a gittim. Özü bozuk zannettiğim Müfehham benim varlığıma ve avdetime özlü bir tekme vurdu.

Umur bir kahramanlık neticesinde yaralandı.

Ben yaldızımdaki zilletimin, günahsız zilletimin cezası olarak yaralandım.

Paşa'nın ayakları dibinde duran süslü bir mindere çöktü, yüzünü ellerine eğdi, omuzları sarsılarak hıçkırışları boğularak ağlamaya başladı.

Başını kaldırdığı zaman önünde diz çöktüğü kanepede oturan yoktu. Sessizce çıkıp gitmişti..." (1930: 154).

21. Atatürk'ün yakın arkadaşlarından olanlar da romanlarda yerlerini alır. Millî Mücadele Dönemi'nin önemli kararlarına imza atan İstiklal Mahkemeleri başkanı Kılıç Ali Bey gibi. *Yaldız* romanının kahramanları arasında yer alan kılıç Ali Bey'in **Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasındaki hizmetleri göz önüne alındığında yazar, onun da adının zikredilmesi gerektiği kanısındadır anlaşılan.** Bilhassa yakın dönemlerde hayli eleştirilere maruz kalan **"İstiklâl Mahkemeleri"nin işleyişi** hakkındaki sözleri de oldukça

önemlidir. Zira ifadeleri arasında mahkemelerin büyük mücadele içindeki yerine de temas etmektedir:

> *"... İstiklâl Mahkemeleri indî hükümler veren ihtilâl mahkemeleri değildir. Onlar ihtilâl ve inkılâp içinde şuurlu teşekkül ve şuurlu hareket eden birtakım emniyet sübaplarıdır. İstiklâl Mahkemeleri, her ferdi öz vatandaş kabul eder, aksi sabit oluncaya kadar. Aksi sabit olur olmaz da millî cidâl ve istiklâl namına harekâtında tamamen serbestisini muhafaza eder. Bu büyük mücadelenin içine girenlerin hepsi, kendilerine düşen vazife payını alır ve yapmakla mükelleftir..."* (1930: 109-110)

22. Aka Gündüz'ün birkaç romanında daha Atatürk ve İsmet İnönü'den dolaylı olarak bahsedilir: *Üç Kızın Hikâyesi*, *Üvey Ana*, *Çapraz Delikanlı*, *Yayla Kızı*, *Sansaros*, *Eğer Aşk.....*, *Bir Kızın Masalı.* Fakat bu eserlerdeki bahsediliş, **genellikle Cumhuriyet devrinin Atatürk ile özdeşleştirilmesi, inkılabın yararlı yönlerine değinilmesi** şeklindedir. Cumhuriyet devri, zaman zaman ***"Atatürk Devri"*** olarak da anılır. **Devrin erdemli tarafları yüceltilir. Atatürk ile getirilen yönetimin yararlı tarafları anlatılır.** Eğitim, hukuk, sağlık sistemindeki iyiye giden kanunlardan, fayda getirecek çalışmalardan söz edilir. Ne var ki, sıralamaya gayret ettiğimiz romanlarda, direkt olarak Millî Mücadele'den bahsedilmez.

23. Cumhuriyet devri, Aka Gündüz'ün romanlarında sıkça olarak ele aldığı ve işlediği bir dönemdir. Yüreği Mustafa Kemal aşkıyla dolu olan yazar gerek Millî Mücadele'nin tartışmasız önderine gerekse onun sayesinde kavuşulan Cumhuriyet rejimine derin bir saygı ve sevgi duyar. Ona göre Cumhuriyet, erdemleri hayli çok olan bir yönetim şeklidir. Önceki yönetim şekillerinde, millet menfaatlerini düşünmekten uzaklaşan, devlet kurumlarını ağır aksak işleyen, rüşvetin kol gezdiği, torpilin had safhaya ulaştığı, bürokratik işlemlerde şahsi çıkarların ön plana alındığı yerler hâline getiren kişi ya da kişiler çoğunluktadır. Bunun önüne ise adaletten, doğruluktan ayrılmayan bir yönetim şekli ile geçmek mümkündür. Söz konusu yönetim şekli: kişi hak ve hukukuna saygılı, adaleti mülkün temeli olarak gören, ***"egemenlik kayıtsız, şartsız milletindir"*** sözünün esas kabul edildiği *"Cumhuriyet"*tir. Yaptığı her işte, kazandığı her başarıda milletinden aldığı güç ve cesaretle hareket eden Atatürk, Aka Gündüz'ün yüreğinde kudretli bir saygı, sonsuz bir sevgi kaynağıdır.

Bütün bu nedenler göz önüne alındığında, yazarın romanlarında Cumhuriyet Dönemi'ni ve Atatürk'ü daha bir hassasiyetle işlediğine şahit oluruz. Sema Uğurcan'ın konu hakkındaki tespiti oldukça isabetlidir:

> *"Aka Gündüz'ün romanlarında sosyal zaman önemlidir. Kahramanlardan çoğu fırtınalı bir geçiş devrinde, yani imparatorluktan millî devlete geçiş devrinde yaşarlar. Eserlerdeki kötü kahramanlar, genellikle eski cemiyetin kötü hasletleri ile dolu olan insanlardır. Cemiyetin çürümüş taraflarıdır. İyileri de onlar bozup maddî manevî sefalete düşürürler. Bu kötü kahramanlar, asıl kötülük saltanatlarını imparatorluk devrinde sürmüşlerdir. Çoğunlukla güç durumlar içinde yaşayan iyi kahramanlar, Millî Mücadele'de yeni bir ruh kazanırlar. Cumhuriyet devrinde ise, Cumhuriyet ilkelerinin dinamizmi içinde yeniden doğarlar. Bu romanlarda Abdülhamit ve I. Dünya Savaşı yılları karanlık ve bozucu bir devir, Cumhuriyet devri ise aydınlık bir devir olarak çizilir."* (1987: 39)

Aka Gündüz'e göre ***"Hükûmetler, milletler için teşekkül eder, bu hakikat bir düsturdur"*** (*Aşkın Temizi*, 1937: 431). Bu hedef ve ilke doğrultusunda hareket etmeyenler, milletine mensup olmayan, kendilerini halkından soyutlayanlardır. İşte böyle anlayış ve hareket tarzına sahip olanların karşısında yazarı bulmak mümkündür. **Kanaatine göre Atatürk'ün getirdiği yönetim şekli milletiyle bir bütündür.** Yapılan inkılaplar da yine bu doğrultudadır: ***"Atatürk millet ve inkılâp aşkının ta kendisi"dir*** (1939: 109).

Sıralamaya çalıştığımız görüşlerinin yanında o, *"Düşünebilenler görseler ve görebilenler düşünseler, sanıyorum ki memleketin içtimaî meselelerinden birçoğu halledilmiş olur"* fikrini de roman kahramanlarından tıbbiyeli Erden'e söyletmeden duramaz (1937: 231).

Yazara göre özellikle uzun yıllardır biriken sosyal meseleleriyle çözüm bekleyen Anadolu, yine aynı anlayışla hareket edenler tarafından kurtarılacaktır. Yazar, Cumhuriyet ile gelen inkılapların uygulanmasından sonra çözümlerin daha da kolaylaşacağını düşünür. Ama çözümlerin, gerçek anlamda kendini inkılaplara adayanlar sayesinde gerçekleşeceğini de vurgulamadan edemez. Dolayısıyla o, sahte inkılapçılara da çatar. Yazarın roman kahramanlarından Selim Caka'ya söylettiği ifadeler şöyledir:

> *"Bazı sersemler, inkılâpları kılık kıyafet değişimi sanırlar.*
>
> *Dünyanın en büyük inkılâpçı adamı ve hayatın asla ölmezi olan*

sevgili ve eşsiz kahraman Atatürk bıyıklarını traş etmişti. Ben onun otuz yıllık sadık bir emireri idim. Bıyıklarımı traş etmedim. Nasılsa öyle bıraktım. Şimdiki gibi.

O büyük adam beni irtica ile suçlandırmadı. Bıyıklarımı traş edip etmediğimin bile farkında olmadı. Fakat bazı mürteciler tanıyorum ki inkılâpçı görünmek sahteciliği ile bıyıklarını perdahlı traş ettilerdi." (*Bir Şöförün Gizli Defteri*, 1946: 41.)

24. Aka Gündüz'e göre **Türkiye Cumhuriyeti'ni Atatürk'ten ayrı düşünmek mümkün değildir. İnkılapların çağdaş ve aydınlık günlere ulaşabilmek için gerekliliklerini inkâr doğru değildir.** Memleketin çözüm bekleyen bütün sorunları ve gelecekle ilgili izleyeceği rota, Cumhuriyet sayesinde daha kısa sürede çözülecek, daha çabuk belirlenecektir.

Yazar, söz konusu işlerin halledilmeleri esnasında karşılaşılabilecek önemli bir tehlikenin de farkındadır. Kendi ifadelerini kahramanlarından Nazlı dile getirir:

"Biliyorum: Soysuz, mayasız ve babasız kuru kafalar vardır; bugün, yarın ve öbür gün Atatürk'ü yok etmeye yelteneceklerdir. Medrese kubbesine benzeyen o kafaların içinde belki Atatürk yok sanılacak, fakat iki insanlık kubbesinin birbirine aplike oluşundan hasıl olacak şu yuvarlak dünyada Atatürk ebedîdir. Otomatikman 'Ebedî Şef' denilmesinin sırrı bu değil midir?" (*Giderayak*, 1939: 159)

Bir Şoförün Gizli Defteri adlı romanda Cumhuriyet Dönemi açıkça ve uzun uzadıya ele alınmaz. Buna rağmen, Erol'un askerde olduğu sıralarda *Sakarya Meydan Muharebesi*[11] ile *30 Ağustos Zaferi*'nin[12] kazanıldığına dair bilgiler mevcuttur. Söz konusu bilgiler ışığında, Erol'un askerden dönüşünden sonraki günlerde Cumhuriyet Dönemi'nin başladığını söylemek mümkündür.

---

[11] 22 Ağustos-13 Eylül 1921 tarihleri arasında Sakarya'da Türkler ile Yunanlılar arasında olan savaş. Atatürk tarafından *çok büyük ve kanlı savaş* anlamına gelen ***Melhame-i Kübra*** ifadesi ile de adlandırılmıştır ve o adla da anılır. Türk Kurtuluş Savaşı'nın önemli bir muharebesidir.

[12] 30 Ağustos 1922'de Dumlupınar'da Atatürk'ün başkumandanlığında zaferle sonuçlanan Büyük Taarruz'a verilen addır. Bu zaferi anmak için Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde her yıl 30 Ağustos günü Zafer Bayramı olarak kutlanan resmî ve ulusal bayram. Atatürk'ün başkomutanlığında yapıldığı için *Başkomutanlık Meydan Muharebesi* adıyla da bilinir. Büyük Taarruz'un başarıyla sonuçlanmasından sonra Yunan orduları İzmir'e kadar takip edilmiş; 9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtarılmasıyla Türk toprakları Yunan işgalinden kurtulmuştur.

Bir Kızın Masalı, Cumhuriyet Dönemi'nin ele alındığı romanların sonuncusudur.[13] Vaka zamanı kesin olarak belirtilmese de cereyan eden vakaların Cumhuriyet Dönemi'ni işaret ettiğini görürüz. Eserin on yedinci sayfasında: *"Veysel Usta, **yeni harfleri** bilmediği için kızına okuttu ve karı koca dinlediler."* ibaresi vardır. İbareden, vakaların yeni harflere geçildikten sonraki bir tarihte başladığını anlamaktayız (**3 Kasım 1928**).

Kırk üçüncü sayfadaki: ***"Atatürk Cumhuriyeti'nin adliyesinde yalnız hak vardır, hakka düşünür, zenginlik, fakirlik diye bir şey yoktur."*** ibaresi de zaman hakkında genel bir hüküm verilmesini kolaylaştırır. Yine, yüzüncü sayfada bulunan ve ***"(1) Not: eser, Hatay anavatana bağlanmadan evvel yazılmıştır."***[14] bilgisini veren dipnot da önemli bir ipucu niteliği taşır. Bütün bunlar göz önüne alınınca da **Cumhuriyet Dönemi'nin hak, hukuk, adalet, eğitim vb. özellikleriyle ön plana çıkarıldığını söylemek hayli kolaylaşır.**

Sonuç

Buraya kadar söylediklerimizi özetleyerek bir değerlendirme yapacak olursak Cumhuriyet Dönemi getirdiği yeniliklerle, çeşitli uygulamalarıyla, rejime has özelliklerle ve dönem içinde yetişen nesle mensup gençlerin/idarecilerin örnek davranışlarıyla, en önemlisi müjdelerle dolu, ışıklı bir devir olması hususiyetleriyle ön plana çıkarılır. Mustafa Kemal Atatürk, aydınlık ufuklarla dolu olan dönemin büyük önderi olarak tebcil edilir, yüceltilir. Gazi'ye duyulan sevgi, saygı ve minnettarlık her fırsatta dile getirilir. Ona duyulan sonsuz güvenin iman derecesinde olduğu vurgulanır. Önceki devirlerin ve yönetimlerin karanlık, yeni devrin ise aydınlık, muştulu olmasına değinilir.

Yazımızda Millî Mücadeleyi ve efsanevi önderi Mustafa Kemal Atatürk'ü değişik yönleriyle elen alan bu romanlar üzerine birtakım tespitler yapmaya ve bunları maddeler hâlinde sıralamaya çalıştık. Sözlerimizi, sıraladığımız bu hususiyetlerin yanı sıra yazar Aka Gündüz'ün karakterini, yapısını ve siyasi düşüncelerini de göz önünde bulundurduğumuz, şahsi sonuç ve değerlendirmelerimizi de eklediğimiz şu son öneri cümlelerimizle tamamlıyoruz:

***Aka Gündüz'ün Millî Mücadele'yi ve onun efsanevi önderi Mustafa Kemal'i konu olarak ele aldığı matbu romanlarda işlenen sosyal zamanı dörde bölüp incelemek mümkündür.** Bu suretle birtakım tespitlerde bulunmak

---

[13] Yazarın kitaplaşan romanlarına göre.

[14] **Hatay, 23 Temmuz 1939 tarihinde anavatana katılmıştır.** Daha ayrıntılı bilgi için bk. Uçarol, Rıfat (1995). *Siyasi Tarih (1789-1994)*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 591-592; Çeçen, Anıl (1986). *Türk Devletleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 325.

daha da kolaylaşacaktır. Bundan sonra yapılacak araştırmalara da kolaylıklar sağlayacaktır. Bu dönemleri de şu şekilde sıralayabiliriz: ***II. Abdülhamit Dönemi, Mütareke Dönemi, Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet/Atatürk Dönemi.*** Bu dört ayrı dönemi bir arada düşünüp genel bir değerlendirme yaptığımızda ise yazarın Abdülhamit (İstibdat) ile Mütareke dönemlerine olumsuz, Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerine olumlu bir bakış tarzına sahip olduğunu söylememiz kolaylaşır. Özellikle Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele dönemleri, Cumhuriyet'in faziletleri ve Gazi Mustafa Kemal sevgisiyle birlikte yüceltilir. Yazar eski devrin ve padişahlık yönetiminin tamamen karşısında, yeni devrin ise alabildiğine yanındadır.

*Yazarın Millî Mücadele romanlarında öne çıkan mekânlar: İstanbul ve Anadolu'dur. Romanlar bu açıdan bakıldığında **mekân mukayeselerinin** öne çıkarıldığı görülür, **mekân-insan, insan-insan ilişkilerinin** incelenmesine müsait eserlerdir. Bu tür yeni çalışmaların yapılmasına da müsaittir. Yeni araştırmacıları beklemektedirler.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi yazarın İstanbul'a da bakışı menfidir. Çünkü İstanbul yazarın gözünde bir tezatlar şehridir. Öte yandan asırlardır ihmal edilmesine rağmen özünü ve bütün güzel hasletlerini yaşatan Anadolu ise saf, içten, samimi Anadolu insanı ile birlikte Millî Mücadele'nin kazanılmasını sağlayan asli kaynaktır. Millî ve manevi bütün değerlerine sıkıca sarılarak kurtuluşa götüren asıl güçtür. Fedakârca bütün sıkıntılara göğüs gererek Millî Mücadele'nin önderine inanmış ve sonuna kadar destek vermiş bir Anadolu ile ve Anadolu insanıyla karşılaşırız onun eserlerinde. **İstanbul'a bu menfi bakış noktasında farklı yerli romancılarla ve onların eserleriyle benzeşen veya ayrışan noktalarda -lisansüstü de dâhil olmak üzere- mukayeseli yeni çalışmalar yapılabilir.**

*Romanlarda *"Millî Mücadele"*yi başarıya ulaştırabilmek için elinden gelen her türlü fedakârlığı yapmış gerek askerî meziyetleri, gerekse şahsi yetenekleriyle ön plana çıkarılmış ordu mensubu gerçek komutanlar mevcut olduğunu ve bunların en başında da mücadelenin efsanevi ismi Mustafa Kemal ile yakın silâh arkadaşları İsmet İnönü, Fevzi Çakmak ve Kâzım Karabekir'in geldiğini gördük. **Millî Mücadele'de öne çıkan bu isimlerin her biri üzerine gerek cephenin gerekse cephe gerisinin anlatıldığı romanlarda veya diğer edebî türlerde işlenişlerinden hareketle ayrı ayrı yeni ve özgün çalışmalar yaptırılabilir.** *Türk Millî Mücadele Romanlarında Atatürk, Türk Millî Mücadele Romanlarında Kâzım Karabekir, Millî Mücadele Romanlarında İsmet İnönü, Türk romanında Fevzi Çakmak* gibi.

*Eserlerde görülen şudur ki Millî Mücadele'ye gönül verenler, zaferin ve mutlak kurtuluşun Mustafa Kemal sayesinde geleceğine âdeta iman etmişlerdir. Yazara göre de Millî Mücadele'nin kazanılabilmesi ve aydınlık günlerin gelmesi Mustafa Kemal sayesinde mümkün olacaktır. Romanlarda Atatürk'ün kimi zaman destansı bir kahraman, efsanevi/mitolojik bir kişilik kimi zaman yarı gerçek yarı efsane bir çehre, kimi zaman ise beşerî cephesiyle ön planda yer verilen bir insan olduğuna şahit oluruz. **Atatürk *"Türk'ün timsali"*dir.** Her başarıda milletinden aldığı güç ve cesaretle hareket eden Atatürk, Aka Gündüz'ün yüreğinde kudretli bir saygı, sonsuz bir sevgi kaynağıdır. En son ve en üstün kararları, hükümleri veren en büyük insandır. Bu hususlardan yola çıkılarak **Atatürk çeşitli meziyetleri, üstün şahsiyeti, askerî dehası açısından Millî Mücadele ile bir bütün olarak değerlendirilerek yeni, farklı ve özgün çalışmalara konu olabilir.**

*Romanlarda Ankara'nın *"Millî Mücadele"*nin merkezi oluşundan dolayı ayrı bir önemi vardır. Yazar, burayı mukaddes bir şehir olarak görür. Atatürk'ün izinden gitmeyi millî ülkü kabul eden Aka Gündüz'e göre **Ankara, Anadolu**'yu, Millî Mücadele'yi ve Atatürk'ü temsil eden merkezî bir yerdir. Atatürk'ün bulunduğu **Çankaya** ise Millî Mücadele'nin de merkezi konumundadır. Bu yönlerini ele alıp **işleyen eserlerin tamamı üzerine yeni çalışmalar yapılabilir. Lisansüstü çalışmalarda konu olarak verilebilir.**

*Yaylalı Mehmet Çavuş'un şahsında Anadolu halkının vatanseverliği, milliyetperverliği, Petek ile de Atatürk ve Cumhuriyet sevgisi vurgulanmıştır. Vatanı ve namusu bildiği toprağı için gözünü kırpmadan cepheye koşan cesur Anadolu halkı da yüceltilir. Buradan hareketle **Millî Mücadele'de Anadolu ve Anadolu insanını farklı yönleriyle ele alan yazar ve eserler üzerine yeni ve özgün çalışmalar yapılabilir.**

*Aka Gündüz'ün -özellikle- romanları, yaşanan savaş ve savaş sonrası yılları, başta Anadolu olmak üzere yurdun dört bir tarafındaki mevcut panoramayı gözler önüne seren eserler olarak görülmelidir. Onun romanları, imparatorluktan millî bir devlete geçiş döneminin panoramik bakışına sahiptir. Bu özelliğiyle fazla edebî bir endişe ile yazılmamış olsalar da fırtınalarla dolu geçiş döneminin canlı şahitleri gibidirler. **İmparatorluktan ulus devlete geçiş sürecini farklı noktalarıyla ele alan yeni çalışmalar yapılabilir. İmparatorluktan ulus devlete geçiş sürecini ele alan Türk romanlarında sosyal hayat, çalışma hayatı, eğitim ortamları, eğlence hayatı, edebî hayat vb. konular ön plana çıkarılabilir.**

*Yazarın romanlarında değişik yönleriyle sıkça işlediği bir konu olan **Millî**

Mücadele'nin, öncesi, mücadele süreci, sonrası gelişen önemli tarihî ve siyasi olaylardan da bahis söz konusudur.

Bütün bu noktalardan hareket ederek şunları söylemek daha da kolaylaşır: Eserlerde, başta ulu önderi Mustafa Kemal olmak üzere kurtuluşa giden yolda Millî Mücadele'ye gönül verenlere duyulan minnettarlık, değişik kahramanlar aracılığıyla ve çoğunlukla yazarın kendi düşüncelerini de içermek suretiyle dile getirilmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse **yazar, efsanevi önderiyle birlikte destansı mücadelelerin verildiği Millî Mücadele Dönemi'ni unutturmamaya, Atatürk'ün ve Cumhuriyet'in önemini herkese yıllardır olduğu gibi asırlarca da anlatmaya kararlıdır.**

Biz de sözlerimizi, Millî Mücadele'ye önderlik eden başta Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları olmak üzere yediden yetmişe destek vermiş olan mücadelenin bütün şehitlerine, gazilerine ve kahramanlarına minnettarlığımızı belirterek tamamlıyoruz. **Cümlesinin ruhları şad, mekânları cennet, manevi huzurları daim, kabirleri pür-nûr olsun...Işıklar içinde uyusunlar...**

Kaynakça

Aka Gündüz/Enis Avni (1324/1908). "Aşk ve İstibdat". *Kadın Dergisi*, Sayı: 16-25.

Aka Gündüz (1324.25/1908.09). "Aşk ve İstibdat". *Kadın Dergisi*, Ekim, No:110, s. 23.

Aka Gündüz /Enis Avni (14 Ağustos 1910). "Bayram Akşamı-Bugünü". *Genç Kalemler*, 5, 25.

Aka Gündüz (1327/1911). *Türk Kalbi*. İstanbul: Matbaa-i Hukukiye.

Aka Gündüz (1329/1913). *Türkün Kitabı*. İstanbul: Selanik Matbaası.

Aka Gündüz (1914). *Muhterem Katil*. İstanbul: Zarafet Matbaası.

Aka Gündüz (1332/1916). "Gazi Muhtar Paşa Hazretlerine Açık Mektup". *Zenginler Cetveli: 1*, Matbaa-i Âmedî.

Aka Gündüz (1332/1916). "Ebu Hatırat Said Paşa Hazretlerine Açık Mektup". *Zenginler Cetveli: 2*, Matbaa-i Âmedî.

Aka Gündüz (1332/1916). *Katırcıoğlu Avcı Sultan Mehmet Devrinde*. İstanbul: Sada-yı Millet Matbaası.

Aka Gündüz (1918). *Bozgun*. Dersaadet: Kanaat Matbaası.

Aka Gündüz (1919). *Kurbağacık (Hakiki ve Milli Büyük Hikâye)*. İstanbul.

Aka Gündüz (1919). *Yarım Türkler*. İstanbul: Kanaat Matbaası.

Aka Gündüz (10 Ocak 1920). *Alay Gazetesi*.

Aka Gündüz (1925). "Candamarlarımıza Dair İkinci Tetkik: Kırk Milyon

Liramızı Çalıyorlar". *Milli ve İktisadi Tetkikler*. Ankara: Yeni Gün Matbaası.

Aka Gündüz (1927). *Bu Toprağın Kızları*. 1 bs. Ankara.

Aka Gündüz (1928). *Çocuk Kitabı*. İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

Aka Gündüz (1928). *Dikmen Yıldızı*. 1 bs. İstanbul.

Aka Gündüz (1928). *Hayattan Hikâyeler*. İstanbul: İkdam Matbaası.

Aka Gündüz (1928). *Odun Kokusu*. İstanbul.

Aka Gündüz (1928). *Tank-Tango*. İstanbul: Gündoğdu Matbaası.

Aka Gündüz (1929). *İki Süngü Arasında*. 1 bs. İstanbul.

Aka Gündüz (1929). *Yazı Kitabı*. İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

Aka Gündüz (1930). *Çapkın Kız*. İstanbul: Burhan Cahit Matbaası.

Aka Gündüz (1930). *Yaldız* (Aka Gündüz – Enis Avni). İstanbul: Hüsnü Tabiat Matbaası.

Aka Gündüz (22 Şubat 1931). "Mikroskobik İdeal". *Cumhuriyet*, 3.

Aka Gündüz (1932). *Beyaz Kahraman*. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.

Aka Gündüz (1932). *Köy Muallimi*. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.

Aka Gündüz (1932). *Yılmazların İkizler*. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.

Aka Gündüz (1933). *Aysel*. İstanbul.

Aka Gündüz (1933). *Ben Öldürmedim! Kokain*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.

Aka Gündüz (1933). *Gazi Çocukları İçin-1*. Ankara: Ulus Basımevi.

Aka Gündüz (1933). *Gazi Çocukları İçin-2*. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.

Aka Gündüz (1933). *Onların Romanı*. İstanbul.

Aka Gündüz (1933). *Üç Kızın Hikâyesi* (Nemide Ali'yle Beraber). 1 bs. İstanbul.

Aka Gündüz (1933). *Üvey Ana*. 1 bs. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.

Aka Gündüz (1933). *Yarım Osman*. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.

Aka Gündüz (29 Kasım 1934). "Mücadelede Malta'ya Nasıl Sürüldük?". *Hafta*.

Aka Gündüz (1934). *Gazi Çocukları İçin-3*. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.

Aka Gündüz (1934). *Mavi Yıldırım*. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.

Aka Gündüz (1935). *Bu Toprağın Kızları*. 2. bs. İstanbul.

Aka Gündüz (1937). *Aşkın Temizi*. İstanbul: Tan Matbaası.

Aka Gündüz (1938). *Çapraz Delikanlı*. 1 bs. İstanbul.

Aka Gündüz (1938). *O Bir Devirdi*. Recep Ulusoğlu Basımevi.

Aka Gündüz (1938). *Odun Kokusundaki Hicran*. İstanbul.

Aka Gündüz (1938). *Zekeriya Sofrası*. 1 bs. İstanbul.

Aka Gündüz (24 Ağustos 1939). "Aka Gündüz'ün Konuşması". *Vakit Gazetesi*.

Aka Gündüz (1939). *Giderayak*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.

Aka Gündüz (1939). *Mezar Kazıcıları*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Aka Gündüz (1939). *Üvey Ana*. 2 bs. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Aka Gündüz (1940). *Dikmen Yıldızı*. 2 bs. İstanbul: Semih Lütfü Kitabevi.

Aka Gündüz (1940). *Üvey Ana*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Aka Gündüz (1940). *Yayla Kızı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Aka Gündüz (1941). *Bebek*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aka Gündüz (1941). *Türk Duygusu*. Ankara: Akba Kitabevi.

Aka Gündüz (1942). *Aysel*. 2 bs. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.

Aka Gündüz (1942). *Bu Toprağın Kızları*. 3 bs. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.

Aka Gündüz (1942). *Odun Kokusundaki Hicran*. 3 bs. İstanbul: Semih Lütfi Erciyes Kitabevi.

Aka Gündüz (1943). *Bir Şoförün Gizli Defteri*. 1 bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aka Gündüz (1943). *Dikmen Yıldızı*. 3 bs. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.

Aka Gündüz (1943). *Üç Kızın Hikâyesi* (Nemide Ali'yle Beraber). 2. bs. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.

Aka Gündüz (1944). *Çapraz Delikanlı*. 2. bs. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.

Aka Gündüz (1944). *Zekeriya Sofrası*. 2 bs. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.

Aka Gündüz (1945). *Bir Kızın Masalı*. İstanbul: Çağlayan Yayınevi.

Aka Gündüz (1945). *Sansoros*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Aka Gündüz (1945). *Yayla Kızı*. 2 bs. İstanbul.

Aka Gündüz (1946). *Bir Şoförün Gizli Defteri*. 2. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aka Gündüz (1946): *Eğer Aşk...* İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Aka Gündüz (1968). *Odun Kokusundaki Hicran*. 4 bs. İstanbul.

Aka Gündüz (1974). *Bu Toprağın Kızları*. 5. bs. İstanbul: Toker Yayınları.

Aka Gündüz (1974). *Dikmen Yıldızı*. 4. bs. İstanbul: Toker Yayınları.

Aktaş, Şerif (1992). "Aka Gündüz". *Başlangıcından Günümüze Büyük Türk Klasikleri 11*. İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayınları.

Aygün, Özcan (2002). *Edebiyatımızda Popüler Roman ve Aka Gündüz*. (Doktora Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi.

Aygün, Özcan (2021). *Aka Gündüz ve Popüler Romanları*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

Can, Esat (1998). *Millî Mücadele Romanında İç Cephe*. (Doktora Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi.

Çeçen, Anıl (1986). *Türk Devletleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Doğan, Âbide (1989). *Aka Gündüz*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Doğan, Âbide (2014). *Aka Gündüz*. Ankara: Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu / Türk Dil Kurumu Yayınları: 1099 / Türkçeye Emek Verenler Dizisi: 27.

Duymaz Recep (2020). *Millî Mücadele'miz ve İstiklâl Marşı'mız*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Güneş, Mehmet (2011). *Sosyal Meseleler Karşısında Aka Gündüz*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Mercangil, M. D. (1960). "Aka Gündüz (Hüseyin Avni – Enis Avni)". *Yeni Yayınlar Dergisi*, Şubat, 64-70.

Oktay, Ahmet (2008). *Aka Gündüz'ün Hayatı, Sanatı, Eserleri*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.

Özakman, Turgut, (2000). *Vahdettin, M. Kemâl ve Millî Mücadele (Yalanlar, Yanlışlar, Yutturmacalar)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özgüç, Âgâh (1994). *80. Yılında Türk Sineması / Turkish Cinema At The 80th Anniversary (1914-1994)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özön, Mustafa Nihat (1934). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Scognamillo, Giovanni (1998). *Türk Sinema Tarihi (1896-1997)*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Sınar, Alev (2007). *Aka Gündüz'ün Romanlarında Kadın*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Şimşir, Bilâl (1985). *Malta Sürgünleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Tuncer, Hüseyin (1994). *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*. İzmir: Akademi Kitabevi.

Tuncor, Ferit Ragıp (1983). "Aka Gündüz (Enis Avni) 1885-1958". *Yeni Defne*, II/20.

Uçarol, Rıfat, (1995). *Siyasi Tarih (1789-1994)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Uğurcan, Sema (1987). "Aka Gündüz". *Türk Dili*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 487. 39.

Uğurcan, Sema (1989). "Aka Gündüz". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 208-209.

Uraz, Murat (1938). *Aka Gündüz, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinden Parçalar*. İstanbul: Semih Lütfi Erciyes Suhuleti Kitabevi.